

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

A.M: 69017002

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΡΙΦΥΛΛΗ ΤΣΙΡΕΜΠΟΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ, 2021

UNIVERSITY OF WEST ATTICA
SCHOOL OF ADMINISTRATION ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION AND CARE IN EARLY CHILDHOOD

Diploma Thesis

**INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN SIBLINGS WITH AGE
DIFFERENCE**

Student name and surname:

Kakouri Aikaterini

Registration number: 69017002

Supervisor name and surname:

Erifylli Tsirempolou

ATHENS, SEPTEMBER 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΑΣ

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής συμπεριλαμβανομένου και του Εισηγητή

Η πτυχιακή/διπλωματική εργασία εξετάστηκε επιτυχώς από την κάτωθι Εξεταστική Επιτροπή:

Α/α	ΟΝΟΜΑΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗΥΠΟΓΡΑΦΗ
	ΕΡΙΦΥΛΛΗ ΤΣΙΡΕΜΠΟΛΟΥ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΔΑ	
	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	
	ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ	ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ	

--	--	--	--

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ του ΑΝΔΡΕΑ, με αριθμό μητρώου 69017002 φοιτητής/τρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

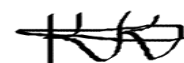
«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

**Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή*

Ο/Η Δηλών/ούσα

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΕΡΙΦΥΛΛΗ ΤΣΙΡΕΜΠΟΛΟΥ/ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΔΑ

(Υπογραφή)

Ψηφιακή ΥπογραφήΕπιβλέποντα

*** Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μετά από αιτιολόγηση και έγκριση του επιβλέποντα, προβλέπεται χρονικός περιορισμός πρόσβασης (embargo) 6-12 μήνες. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να υπογράψει ψηφιακά ο/η επιβλέπων/ουσα καθηγητής/τρια, για να γνωστοποιεί ότι είναι ενημερωμένος/η και συναινεί. Οι λόγοι χρονικού αποκλεισμού πρόσβασης περιγράφονται αναλυτικά στις πολιτικές του Ι.Α. (σελ. 6):**

<https://www.uniwa.gr/wp->

[content/uploads/2021/01/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CC%81%CF%82_%CE%99%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CC%81_%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%BF%CF%85_final.pdf](https://www.uniwa.gr/wp-content/uploads/2021/01/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CC%81%CF%82_%CE%99%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CC%81_%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%BF%CF%85_final.pdf)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.

ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΡΙΦΥΛΛΗ ΤΣΙΡΕΜΠΟΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

*Στον Χαράλαμπο και τον Βασίλη που αποτέλεσαν την κύρια έμπνευσή μου
για την διερεύνηση της αδελφικής σχέσης.*

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	
1.1 Προσχολική και Σχολική Ηλικία.....	4
1.1.1 Ορισμός προσχολικής και σχολικής ηλικίας.....	4
1.1.2 Συναισθηματική νοημοσύνη στη προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία.....	4
1.2 Ανάπτυξη Παιδιών.....	6
1.2.1 Η ανάπτυξη στη βρεφική ηλικία.....	6
1.2.2 Η ανάπτυξη στη προσχολική ηλικία.....	7
1.2.3 Η ανάπτυξη στη σχολική ηλικία.....	8
1.2.4 Κοινωνικοποίηση παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.....	9
1.3 Οικογένεια.....	9
1.3.1 Ορισμός οικογένειας.....	9
1.3.2 Μορφές σύγχρονης οικογένειας.....	10
1.4 Αδελφική Σχέση.....	12
1.4.1 Ορισμός αδελφικής σχέσης.....	12
1.4.2 Η σημασία της αδελφικής σχέσης.....	12
1.4.3 Επίδραση της αδελφικής σχέσης στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.....	13
1.4.4 Δημογραφικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση.....	14
1.5 Ερευνητικές Υποθέσεις και Ερωτήσεις.....	16
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	17
2.1 Μέθοδος.....	17
2.2 Δείγμα.....	17
2.3 Υλικό/ Εργαλεία.....	19

2.4 Διαδικασία.....	19
3. Αποτελέσματα.....	21
Συχνότητες.....	21
Chi-square test.....	25
Independent Samples Test (T-test).....	26
Median.....	27
4. Συζήτηση.....	28
5. Συμπεράσματα.....	32
Περιορισμοί.....	34
Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	34
Επίλογος.....	35
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των γονέων σχετικά με την αδελφική σχέση των παιδιών με διαφορά ηλικίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι, πως αντιλαμβάνονται οι γονείς την αδελφική σχέση των παιδιών τους και εάν αυτή επιδρά στην διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των παιδιών, ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση εστιάζοντας στη ζήλια και στον ανταγωνισμό των παιδιών και τέλος εάν επηρεάζει η στάση των γονέων στο συναίσθημα της ζήλιας ανάμεσα στα παιδιά και κατά συνέπεια την αδελφική σχέση. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν μικτή (ποιοτική και ποσοτική), καθώς θεωρήθηκε καταλληλότερη για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 57 γονείς, εκ των οποίων το 71,9% αφορούσε γυναίκες, ενώ το 28,1% άντρες. Από το δείγμα ζητήθηκε να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο, με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου, αναφορικά με παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την αδελφική σχέση. Αποδείχθηκε ότι το φύλο των γονέων επηρεάζει την αδελφική σχέση των παιδιών τους στο αν υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια, αλλά και στην προθυμία που δείχνει το ένα παιδί να βοηθήσει το άλλο σε κάτι που δεν μπορεί να κάνει. Επιπλέον, η ηλικία των γονέων επηρεάζει το αν παρεμβάλλει το ένα παιδί στο παιχνίδι του άλλου, αλλά και εάν ζητάει βοήθεια το παιδί από τα αδέρφια του. Ωστόσο, μέσα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, φάνηκε πως η εργασιακή κατάσταση των γονέων (π.χ πλήρης απασχόληση, μερική απασχόληση) επηρεάζει πολλούς τομείς της αδελφικής σχέσης όπως για παράδειγμα το πόσο συνεργάζονται τα παιδιά μεταξύ τους, το πόσο μοιράζονται τα πράγματά τους, το αν διασκεδάζουν μαζί κ.α. Οι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά ζηλεύουν τα αδέρφια τους φάνηκε ότι επηρεάζονται από το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Τέλος, η σειρά γέννησης των παιδιών φάνηκε να επηρεάζει το αν υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια, αλλά και εάν κάνει υποδείξεις το ένα παιδί στο άλλο. Τα δεδομένα συνάδουν με προγενέστερες έρευνες που δείχνουν ότι η αδελφική σχέση επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση χαρακτήρα και συμπεριφοράς του ατόμου, καθώς διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Λέξεις-κλειδιά: αδελφική σχέση, επιρροή, γονείς, κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη.

Abstract

The aim of the current study is to explore parents' aspects regarding sibling relationship between children of different age. The research questions were about parents' perceptions regarding sibling relationship, how sibling relationship affects children's character and behaviour, what factors affect sibling relationship; and finally how parent's attitude about jealousy affect their children's relationship. The research was both qualitative and quantitative. Fifty seven (57) parents participated in the current research (71,9% female, 28,1% male) who filled in a questionnaire based on factors that affect sibling relationship.

It was found that parent's sex seems to have an effect upon children's relationship concerning domination between them and willingness to help one another. Parents' age also influences children's interaction regarding play and requests for help. Other factors that seem to affect sibling relationship are the parental working status (full or part time job), the parental educational level and order of birth. Finally, parents' attitude seems to be important whether feelings of jealousy are present between siblings. The findings of the present study confirm previous findings that sibling relationship play an important role in the configuration of one's temperament, behavior, social and emotional skills, was confirmed by the correlation of this study's results and bibliography.

Key words: sibling relationship, influence, parents, social and emotional development.

Εισαγωγή

Η αδελφική σχέση αποτελεί αντικείμενο που απασχολεί αρκετούς ερευνητές, ειδικά όταν πρόκειται να διερευνηθεί η σχέση με τουλάχιστον ένα άτομο μη τυπικής ανάπτυξης, αλλά και όταν πρόκειται για δίδυμα ή τρίδυμα κ.τ.λ. Παρόλα αυτά, συγκριτικά με τις άλλες μακροχρόνιες σχέσεις του ατόμου, η αδελφική σχέση δεν έχει ερευνηθεί τόσο όσο οι υπόλοιπες (Πλατή, 2014). Όπως είναι ευρέως γνωστό, οι σχέσεις του ατόμου με τα μέλη της οικογένειάς του είναι οι πιο σημαντικές για την υπόλοιπη ζωή του. Η οικογένεια επιδρά σημαντικά στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου, ειδικά στην βρεφική και παιδική ηλικία. Το παιδί μαθαίνει τον εαυτό του, τα συναισθήματά του, τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω του και γι' αυτό οι ειδικοί επιμένουν πως είναι σημαντικό η οικογένεια να παρέχει πολλά ερεθίσματα και βιώματα στο παιδί από μικρή ηλικία τα οποία συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση χαρακτήρα του παιδιού (Πλατή, 2014).

Οι σχέσεις των παιδιών με τους γονείς χαρακτηρίζονται ως οι σημαντικότερες, καθώς είναι εκείνοι που καθοδηγούν τα παιδιά τους, και τα βοηθούν στη ζωή τους. Παρ' όλα αυτά, οι αδελφικές σχέσεις είναι το ίδιο σημαντικό, ίσως και η πιο μακροχρόνια, αν σκεφτεί κανείς ότι λόγω ηλικίας τα αδέλφια είναι πιθανότερο να μοιραστούν πράγματα και βιώματα, να συνομιλήσουν, να υποστηρίξουν το ένα το άλλο, υπό αυτές τις συνθήκες, η αδελφική σχέση χαρακτηρίζεται και ως μία μορφή φιλίας στη ζωή του ατόμου. Από μικρή ηλικία, τα μεγαλύτερα αδέλφια μπορεί να αναλάβουν και στιγμές φροντίδας για τα μικρότερα αδέλφια όταν οι γονείς απουσιάζουν, αλλά μπορεί να αποτελέσουν και μιμητικά πρότυπα για εκείνα. Έχοντας στο νου όλα τα παραπάνω, μπορεί να αντιληφθεί κανείς πόσο σημαντική είναι αυτή η σχέση από τη βρεφική έως και την ενήλικη ζωή του ατόμου, καθώς πρόκειται ίσως για την πιο έντονη συναισθηματικά σχέση στη ζωή του παιδιού (Πλατή, 2014)

Η αδελφική σχέση μπορεί να επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες. Ένας από αυτούς είναι η σειρά με την οποία τα παιδιά γεννιούνται στην οικογένεια. Με τον ερχομό του, το πρωτότοκο παιδί, λαμβάνει την αποκλειστικότητα των γονέων του, την προσοχή, την αγάπη και τη φροντίδα τους, όπως και την θέση του στην οικογένεια. Με τον ερχομό του δεύτερου παιδιού, τα “προνόμια” αυτά που έχει αποκτήσει το πρώτο παιδί διαταράσσονται. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να μάθει να μοιράζεται όχι μόνο τα υλικά αγαθά του αλλά και τα συναισθηματικά αγαθά που αναφέρθηκαν προ ολίγου, τη προσοχή, την αγάπη και τη φροντίδα των ενηλίκων. Από την άλλη μεριά, το δευτερότοκο παιδί, έχει να αντιμετωπίσει τον ήδη υπάρχον δεσμό του πρώτου παιδιού με τους γονείς, που στην ουσία εισβάλλει και στην υπάρχουσα οικογένεια. Παρομοίως και τα επόμενα παιδιά έχουν να αντιμετωπίσουν κάτι ανάλογο. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη σχέση είναι ο αριθμός των παιδιών σε μία οικογένεια. Ορισμένες έρευνες έχουν δείξει ότι η θαλπωρή και

η εγγύτητα της αδελφικής σχέσης είναι πιο έντονες στις περιπτώσεις που υπάρχουν πολλά αδέλφια στην οικογένεια. Η επικοινωνία, η υποστήριξη, αλλά και η επαφή σε μεγαλύτερη ηλικία που η οικογένεια διασπάται, φαίνεται να είναι συχνότερη. Αντιθέτως, υπάρχουν έρευνες που υποστηρίζουν ότι η αδελφική σχέση σε μία οικογένεια με λιγότερα παιδιά είναι ποιοτικά καλύτερη. Ακόμη, η αδελφική σχέση μπορεί να επηρεαστεί και από το φύλο των παιδιών, κυρίως στην εφηβική και την ενήλικη ηλικία, κάτι το οποίο δεν διερευνάται στην παρούσα εργασία. Συνοπτικά, σύμφωνα με αποτελέσματα σχετικών ερευνών, ο δεσμός ανάμεσα στα αδέλφια εμφανίζεται πιο θετικός στις περιπτώσεις που τα αδέλφια είναι ίδιου φύλου, με το γυναικείο φύλο να εμφανίζεται πιο συχνά. Αυτό συμβαίνει καθώς οι γυναίκες δένονται περισσότερο συναισθηματικά, άρα και η οπτική τους για την αδελφική σχέση έχει βάση τα συναισθήματά τους. Σε μεγαλύτερη ηλικία, είναι εκείνες που αναζητούν περισσότερο τη στενή επαφή με τα αδέλφια τους. Παρ' όλα αυτά, στα αδέλφια με το ίδιο φύλο έχουν παρατηρηθεί και οι περισσότερες συγκρούσεις, συγκριτικά με τις περιπτώσεις που τα αδέλφια είναι αντίθετου φύλου. Τέλος, ένας ακόμη παράγοντας από τον οποίο επηρεάζεται η αδελφική σχέση είναι η διαφορά ηλικίας που έχουν τα παιδιά μεταξύ τους. Κατά την προσχολική αλλά και εφηβική ηλικία, η μικρή διαφορά ηλικίας συνδέεται με περισσότερες συγκρούσεις και αντιπαλότητες. Αντιθέτως, μία μεγαλύτερη διαφορά ηλικίας δημιουργεί μία αδελφική σχέση η οποία χαρακτηρίζεται από φροντίδα, ουσιαστικά είναι περιπτώσεις που το μεγαλύτερο παιδί αναλαμβάνει μέρος της φροντίδας του μικρότερου όταν οι γονείς, λόγω χάριν, απουσιάζουν (Χάλιος, 2020).

Εκτός από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, ένας ακόμη που επιδρά σημαντικά στη ποιότητα της αδελφικής σχέσης είναι η στάση της οικογένειας και πιο συγκεκριμένα των γονέων απέναντι στη σχέση αυτή. Είναι γνωστό το πόσο σημαντική είναι η οικογένεια στη ζωή του ατόμου και πως εκείνη επιδρά στον συναισθηματικό κόσμο του παιδιού, του οποίου απόρροια είναι η ανθρώπινες σχέσεις που δημιουργεί. Η συναισθηματική ενσυναίσθηση του παιδιού ξεκινάει από την κατανόηση των συναισθημάτων του, αρχικά, με την κατανόηση των συναισθημάτων των ανθρώπων γύρω του να ακολουθεί. Επιπλέον, η διαχείριση αυτών αλλά και των αντιδράσεων στις διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις και τα ερεθίσματα με τα οποία έρχονται σε επαφή, είναι υψίστης σημασίας. Σε αυτά που αναφέρθηκαν, η οικογένεια έχει πολύ σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει, καθώς τα πρώτα ερεθίσματα με τα οποία έρχεται σε επαφή το παιδί ξεκινούν από εκείνη. Μία συζήτηση, η προτροπή για εξωτερίκευση των συναισθημάτων είναι κάποια βήματα που μπορούν να ακολουθηθούν με στόχο την ενσυναίσθηση των παιδιών. Όσον αφορά την αντιζηλία και τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα αδέλφια, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τα ενήλικα άτομα της οικογένειας έχει και εδώ μεγάλη σημασία. Όσο φυσιολογικό είναι να ζηλεύει

το ένα παιδί το άλλο, υπάρχει ανάγκη για έλεγχο του συναισθήματος αυτού, έτσι ώστε να διατηρηθεί η αδελφική σχέση, ποιοτικά καλή, και σε μεγαλύτερη ηλικία.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των γονέων σχετικά με την αδελφική σχέση των παιδιών τους. Σημαντικό είναι να μπορούν οι γονείς να ελέγχουν την αντιζηλία και τον ανταγωνισμό των αδελφών τόσο για την συνύπαρξη όλων των μελών της οικογένειας στο σπίτι όσο και για την συνύπαρξη των παιδιών με άλλα άτομα, όπως για παράδειγμα συνομηλίκους στο σχολείο, αλλά και την συναισθηματική ηρεμία τους, καθώς η αδελφική σχέση επηρεάζει σημαντικά, σύμφωνα με έρευνες, και τα δύο αυτά κομμάτια της ζωής του ατόμου είτε κατά τη παιδική ηλικία είτε την εφηβική και αργότερα την ενήλικη.

Η διαμόρφωση της εργασίας έγινε ως εξής: Η εργασία χωρίζεται σε δύο μεγάλα κεφάλαια, το πρώτο είναι το θεωρητικό μέρος (βιβλιογραφική ανασκόπηση), ενώ το δεύτερο αφορά το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας. Τα δύο αυτά μέρη χωρίζονται, με τη σειρά τους, στα εξής υποκεφάλαια: Το θεωρητικό μέρος χωρίζεται στο πρώτο υποκεφάλαιο το οποίο αναφέρει αναλυτικά τους ορισμούς της προσχολικής και σχολικής ηλικίας, το δεύτερο αναφέρεται στη συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, ενώ το τρίτο αναφέρεται στους τομείς ανάπτυξης του ατόμου ανά ηλικία (βρεφική, προσχολική, σχολική), αλλά και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Ακολουθεί το τέταρτο υποκεφάλαιο στο οποίο αναφέρεται διεξοδικά ο ρόλος της οικογένειας στη ζωή του παιδιού, ξεκινώντας από τον ορισμό της οικογένειας, τις μορφές σύγχρονης οικογένειας, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο επιδρά στην αδελφική σχέση των παιδιών της οικογένειας. Τέλος, το τέταρτο υποκεφάλαιο αναφέρεται στην αδελφική σχέση, τον ορισμό της, την σημασία της στη ζωή του παιδιού, την επιρροή των αδελφών στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και τέλος τους παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση. Ομοίως και το ερευνητικό μέρος της εργασίας χωρίζεται σε τέσσερα υποκεφάλαια, με το πρώτο να αναφέρεται στην μέθοδο της έρευνας, το δεύτερο αναφέρεται αναλυτικά στο δείγμα της έρευνας, το τρίτο στο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε και τέλος το τέταρτο αναφέρεται στην διαδικασία που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της έρευνας.

1.1 Προσχολική και Σχολική Ηλικία

1.1.1 Ορισμός προσχολικής και σχολικής ηλικίας

Ως προσχολική ηλικία ορίζεται η περίοδος από την γέννηση έως την ηλικία των 5-6 ετών όπου και ξεκινάει η υποχρεωτική εκπαίδευση. Σε πολλές χώρες, η υποχρεωτική εκπαίδευση ξεκινάει από τα 2 πρώτα χρόνια ζωής του παιδιού, στην Ελλάδα όμως, σύμφωνα με τον τελευταίο νόμο 4521/2018, ξεκινάει από την ηλικία των 4 ετών. Η περίοδος της προσχολικής ηλικίας χαρακτηρίζεται από ταχεία ανάπτυξη (Λιάππα, 2013).

Η σχολική ηλικία ή αλλιώς μέση παιδική ηλικία είναι το εύρος ηλικιών 6 έως 11-12 ετών όπου και ξεκινά η εφηβική περίοδος του ατόμου. Κατά την ηλικία αυτή, τα παιδιά ξεκινούν να ανεξαρτητοποιούνται από την οικογένεια, δημιουργούν παρέες εξερευνώντας καινούργια περιβάλλοντα. Σε αυτή την ηλικία ξεκινούν και αναλαμβάνουν περισσότερες ευθύνες όσον αφορά τον εαυτό τους και τη συμπεριφορά τους χτίζοντας έτσι την προσωπικότητά τους, Σε αυτή τη φάση, το σχολείο και οι συνομήλικοι ξεκινούν και ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στο παιδί συγκριτικά με την οικογένεια (Lightfoot, Cole & Cole, 2009).

1.1.2 Συναισθηματική Νοημοσύνη στη προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία.

Η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ξεκινάει από την περίοδο της κύησης, η οποία και παίζει εξαιρετικά σημαντικό στην μετέπειτα ανάπτυξη και ζωή του ατόμου. Κατά την παιδική ηλικία σημειώνεται η σημαντικότερη συναισθηματική ανάπτυξη, η οποία προκύπτει από τις εμπειρίες που βιώνουν τα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη βρεφική ηλικία και σύμφωνα με τον Gottman (2011), οι συναισθηματικές αντιδράσεις των παιδιών ξεκινάνε με το κλάμα καθώς αυτό αλλάζει αναλόγως τις ανάγκες τους. Τα παιδιά, σταδιακά μπορούν να συνδέσουν τις θετικές αντιδράσεις και συμπεριφορές με τις ανάλογες εμπειρίες και στη συνέχεια μπορούν να τις διαφοροποιούν ανάλογα το ερέθισμα. Έπειτα, καθώς τα παιδιά αρχίζουν να κοινωνικοποιούνται και να αλληλεπιδρούν με άλλα παιδιά, εμφανίζονται και ορισμένα συναισθήματα όπως αυτά της ντροπής και της ενόχλησης. Από τον τρίτο έως τον έκτο μήνα, εμφανίζονται τα συναισθήματα της χαράς και της λύπης στα ανάλογα ερεθίσματα, επιπλέον τα παιδιά ξεκινούν να μιμούνται εκφράσεις των ενηλίκων, ενώ αναδεικνύεται ο κοινωνικός εαυτός και το κοινωνικό χαμόγελο των βρεφών. Καθ' όλο αυτό το διάστημα, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού (Gottman, 2011).

Μετά τον έκτο μήνα, ξεκινά η συναισθηματική επικοινωνία του ατόμου με το περιβάλλον γύρω του. Τέλος, μετά τον ένατο μήνα, το βρέφος αποκτά σιγά σιγά την ικανότητα να αναγνωρίζει να

συναισθήματα των άλλων, όπου και ξεκινάει να δημιουργείται και ο δεσμός προσκόλλησης με το άτομο που το φροντίζει (Gottman, 2011).

Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι η ικανότητα του ανθρώπου να αναγνωρίζει τόσο τα δικά του συναισθήματα, όσο και των ανθρώπων γύρω του, να διακρίνει τα διαφορετικά συναισθήματα και να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες αυτές για να καθοδηγεί τη σκέψη και τις αντιδράσεις του. (Goleman, 2011). Σύμφωνα με τον Goleman (2017), η Συναισθηματική Νοημοσύνη αποτελεί ένα φάσμα δεξιοτήτων, του οποίου τα χαρακτηριστικά καθοδηγούν τις ηγετικές ικανότητες του ανθρώπου. Αν και για τη Συναισθηματική Νοημοσύνη υπάρχουν πολλοί ορισμοί λόγω της πολυπλοκότητάς της, ο Goleman (2017) την περιγράφει μέσα από τέσσερις κατηγορίες. Αυτές αφορούν την:

- **Αυτο-επίγνωση:** η ικανότητα να γνωρίζει κανείς τι αισθάνεται. Η αυτο-επίγνωση περιλαμβάνει επίσης την συναισθηματική επίγνωση, την αυτο-αξιολόγηση και την αυτοπεποίθηση.
- **Αυτοδιαχείριση:** η ικανότητα να διαχειρίζεται/ελέγχει κανείς τα συναισθήματά του.
- **Κοινωνική επίγνωση:** η ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω του. Η κοινωνική επίγνωση περιλαμβάνει επίσης την ενσυναίσθηση, την επίγνωση του συνόλου και τον προσανατολισμό στην εξυπηρέτηση των άλλων.
- **Διαχείριση σχέσεων:** η ικανότητα να μπορεί κάποιος να ωθεί τον εαυτό του προς την ολοκλήρωση των στόχων του, να είναι δημιουργικός και να καταβάλλει το μέγιστο βαθμό των δυνατοτήτων του. Η διαχείριση σχέσεων αποτελείται από την ηγεσία, την παρακίνηση, τη διαχείριση συγκρούσεων, τη σύσφιξη σχέσεων την ομαδικότητα και τη συνεργασία.

Σύμφωνα με τον Hoffbauer (2007), η συναισθηματική νοημοσύνη είναι μια σημαντική ικανότητα του ανθρώπου που του επιτρέπει να χρησιμοποιεί τις ικανότητές του για μια ευχάριστη ζωή, με επιτυχίες σε διάφορους τομείς (π.χ. την εργασία και τις προσωπικές σχέσεις). (Hoffbauer, 2007).

Έτσι, για να μπορέσουν να είναι λειτουργικά τα συναισθήματα του ανθρώπου, προϋποθέτονται 5 βασικά χαρακτηριστικά:

- Επίγνωση συναισθημάτων
- Έλεγχος συναισθημάτων
- Εύρεση κινήτρων
- Κατανόηση και αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων ανθρώπων
- Χειρισμός σχέσεων

1.2 Ανάπτυξη Παιδιών

1.2.1 Η ανάπτυξη στη βρεφική ηλικία

Ξεκινώντας από την κοινωνική ανάπτυξη, κατά τη βρεφική ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν να επικοινωνούν με ανθρώπους του περιβάλλοντός τους. Η επικοινωνία τους ξεκινά με το χαμόγελο, το οποίο χωρίζεται σε δύο φάσεις. Στο ενδογενές χαμόγελο, που αποτελεί αντανακλαστική αντίδραση του παιδιού, και το κοινωνικό χαμόγελο, που συνήθως προέρχεται από τη μητέρα (Feldman, 2009, Shaffer, 2008, Παρασκευόπουλος, 1985). Στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, τα συναισθήματα, εξαιτίας της πολυπλοκότητάς τους, δεν έχουν έναν πλήρη ορισμό, μπορούν να οριστούν ως συναισθηματικές καταστάσεις, που βιώνει ένας άνθρωπος, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν σωματικές και γνωστικές αλλαγές που καταλήγουν σε κίνητρα δράσεων (Saarni et al. 2006). Οι περισσότεροι ανταπτυξιολόγοι υποστηρίζουν ότι υπάρχουν ορισμένα συναισθήματα, τα θεμελιώδη συναισθήματα, που εκδηλώνονται παρόμοια σε όλους τους πολιτισμούς. Προς το τέλος του 2ου έτους ξεκινάει η σταδιακή διαφοροποίηση των θετικών και αρνητικών συναισθημάτων. Τα δεύτερα αφορούν κυρίως τον φόβο και τον θυμό, επομένως την απομάκρυνση του παιδιού, ενώ τα πρώτα αφορούν στην εγγύτητα του παιδιού σε άλλους. Ο φόβος αποτελεί αρνητικό συναίσθημα που προκαλεί την απομάκρυνση του παιδιού από τον άνθρωπο που το προκαλεί, ενώ ο θυμός, που αποτελεί επίσης αρνητικό συναίσθημα, προκαλεί την εγγύτητα του παιδιού προς το ερέθισμα αλλά με εχθρικές διαθέσεις. Αντίθετα, τα θετικά συναισθήματα αφορούν κυρίως την αγάπη, η οποία στην βρεφική ηλικία ταυτίζεται με τον δεσμό προσκόλλησης με τη μητέρα (Shaffer, 2008). Όσον αφορά τη γνωστική ανάπτυξη, σύμφωνα με τον Jean Piaget (1896-1980), ο οποίος ασχολήθηκε ενδελεχώς με τη γνωστική ανάπτυξη και την σχέση της με την κίνηση, ισχυρίστηκε πως η γνωστική ανάπτυξη αναφέρεται στον τρόπο σκέψης των παιδιών ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, ο οποίος και αλλάζει καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αναπτύσσονται και ωριμάζουν (Παπουτσή, 2020). Κατά τον Piaget, η γνωστική ανάπτυξη κατά τη προσχολική ηλικία χωρίζεται σε τέσσερα στάδια. Υποστήριξε ότι για να περάσει το παιδί από το ένα στάδιο στο άλλο γινόταν μέσω των διαδικασιών της αφομοίωσης, της συμμόρφωσης και της εξισορρόπησης. Στην πρώτη, την αφομοίωση, το παιδί κατανοεί τις εμπειρίες του με βάση το νοητικό επίπεδο που έχει κατακτήσει. Στη δεύτερη, τη συμμόρφωση, αλλάζει ο ήδη υπάρχων τρόπος σκέψης του παιδιού λόγω της εμφάνισης νέων εμπειριών και ερεθισμάτων. Οι δύο αυτές αρχές λειτουργούν ταυτόχρονα και η μία δεν υφίσταται χωρίς την άλλη, για παράδειγμα δεν υπάρχει αφομοίωση χωρίς συμμόρφωση αλλά και συμμόρφωση χωρίς αφομοίωση. Τέλος, η διαδικασία της εξισορρόπησης περιλαμβάνει την ένωση των δύο προηγούμενων διαδικασιών, καθώς οι γνώσεις που έχουν αποκτήσει ενώνονται σε ένα σύνολο (Παπουτσή, 2020).

Τα στάδια στα οποία, σύμφωνα με τον Piaget, χωρίζεται η γνωστική ανάπτυξη είναι τα ακόλουθα:

- Αισθησιοκινητική περίοδος (0-2 ετών)
- Προενοιολογική περίοδος (2-7 ετών)
- Περίοδος συγκεκριμένων λογικών ενεργειών (7-12 ετών)
- Περίοδος τυπικών λογικών ενεργειών (12 ετών και άνω).

Τέλος, στην κινητική ανάπτυξη, στο εύρος ηλικίας 9-18 μηνών, τα παιδιά βιώνουν ένα σημαντικό επίτευγμα για την ανεξαρτητοποίησή τους από τους ενήλικες, αυτό είναι η ικανότητα της αυτόνομης βάδισης (Feldman, 2009). Κατά μέσο όρο αυτό συμβαίνει γύρω στους 14 μήνες. Για να συμβεί αυτό, σύμφωνα με τη Mary Shirley, τα παιδιά τους προηγούμενους μήνες σταδιακά αποκτούν ορισμένες κινήσεις και στάσεις, όπως το να βρίσκεται σε ύπτια θέση και να σηκώνει το στήθος με τη βοήθεια των χεριών (2ος-3ος μήνας), να κάθεται στα γόνατα με τη βοήθεια κάποιου άλλου (5ος μήνας), να κάθεται χωρίς βοήθεια (7ος μήνας), να ανεβαίνει-κατεβαίνει σκαλιά με τα γόνατα (13ος μήνας) κ.ο.κ.

1.2.2 Η ανάπτυξη στη προσχολική ηλικία

Κατά τη πρώτη παιδική ηλικία (νηπιακή ηλικία), στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και κατά συνέπεια την πρωτοκοινωνική του συμπεριφορά, τα θετικά συναισθήματα αφορούν πλέον την ενσυναίσθηση και τη συμπάθεια, ενώ στα αρνητικά, ο θυμός πλέον εκδηλώνεται με επιθετικότητα (Eisenberg et al, 2006). Η ενσυναίσθηση, σύμφωνα με τους Eisenberg και Fabes (2006), αναφέρεται στο να μοιράζεται κανείς τα συναισθήματα (θετικά ή αρνητικά) ενός άλλου ατόμου. Ο Hoffman (2014) επισημαίνει ότι τα παιδιά νιώθουν ενσυναίσθηση για κάποιο άτομο ανεξαρτήτως ηλικίας. Καθώς μεγαλώνουν, τα παιδιά μαθαίνουν να αντιδρούν και κατάλληλα στα συναισθήματα των άλλων. Αναφορικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη, κατά τη νηπιακή ηλικία, αρχίζουν να εμφανίζονται τα *αυτοσυνείδητα συναισθήματα* (αμηχανία, ζήλια, ντροπή, ενοχή) τα οποία συνδέονται με τα θεμελιώδη (πρωτογενή συναισθήματα), τον θυμό, το φόβο, τη χαρά (Mascolo, Fischer, & Li, 2003). Σε αυτή την ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους και να κατανοούν τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω τους. Στις ηλικίες μεταξύ 2-6 ετών, τα παιδιά αρχίζουν να αναζητούν τρόπους για να ελέγξουν τα συναισθήματά τους, όπως για παράδειγμα το κλείσιμο των αυτιών με τα χέρια ή την αποστροφή του κεφαλιού από το ερέθισμα. Ο έλεγχος των συναισθημάτων, βοηθάει τα παιδιά, αυτής της ηλικίας, να αντιμετωπίσουν καλύτερα τα αρνητικά αυτοσυνείδητα συναισθήματα (απογοήτευση), αλλά και να βελτιώσουν την κοινωνική τους συμπεριφορά. Πιθανώς, τα παιδιά αυτά μπορεί να δείξουν συμπάθεια σε κάποιο φίλο τους, από τα παιδιά που δεν ελέγχουν ακόμη τα συναισθήματά τους

(Eisenberg et al, 2007). Κατά τη νηπιακή ηλικία στη γνωστική ανάπτυξη, ο Feldman (2009), υποστηρίζει ότι γίνονται οι μεγαλύτερες αλλαγές στην προσυλλογιστική περίοδο σύμφωνα με την προαναφερθείσα θεωρία του Piaget. Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε δύο επιμέρους περιόδους, την προεγνωσιολογική σκέψη (3-4 ετών), κατά την οποία το παιδί μπορεί να χρησιμοποιεί μία λέξη ή ένα αντικείμενο και να συμβολίζει κάτι άλλο και τη διαισθητική περίοδο (η οποία αποτελεί το στάδιο ανάμεσα στη προσυλλογιστική και τη συγκεκριμένη σκέψη), κατά τη διάρκεια της οποίας το παιδί αρχίζει να αποκτά τη δυνατότητα να δημιουργεί λογικές κατηγορίες, να διακρίνει τις σχέσεις και να χειρίζεται ορισμένες αριθμητικές έννοιες (Feldman 2009). Η κινητική ανάπτυξη συνεχίζεται και στη νηπιακή ηλικία, χωρίς όμως τις σημαντικές αλλαγές και το ρυθμό της βρεφικής ηλικίας (Τζέτζης & Λόλα, 2015). Το νήπιο κινεί πιο ελεύθερα το σώμα του, κάνει σωματικές δραστηριότητες που προϋποθέτουν ισορροπία, κινητικό συντονισμό και την αίσθηση του χώρου. Οι κινήσεις του είναι περισσότερο στοχευμένες και διαφοροποιημένες.

1.2.3 Η ανάπτυξη στη σχολική ηλικία

Αναφερόμενοι στην κοινωνική ανάπτυξη, στη μέση παιδική ηλικία (σχολική ηλικία), εντάσσεται ο όρος *πρωτοκοινωνικός ηθικός συλλογισμός*, ο οποίος αναφέρεται στο δίλημμα που υπόκειται το παιδί στο αν θα βοηθήσει κάποιον άλλον ή αν θα μοιραστεί κάτι μαζί του (πρωτοκοινωνική συμπεριφορά), με ή χωρίς κάποιο προσωπικό κόστος (Eisenberg, Spinrad, & Sadovsky, 2006). Σύμφωνα με τους αναπτυξιολόγους, στις σχέσεις των παιδιών μέσης παιδικής ηλικίας με συνομηλίκους εντάσσονται οι όροι κυριαρχία και δημοφιλία. Η κυριαρχία, που αφορά την ισχύ κάποιου πάνω σε κάποιον άλλον, και κατά συνέπεια οι ιεραρχίες κυριαρχίας συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνικών ομάδων αλλά και ομάδων παιδιών (στο σχολικό περιβάλλον). Άξιο αναφοράς είναι ότι οι ιεραρχίες κυριαρχίας υφίστανται και στην προσχολική ηλικία αλλά δεν έχει τον μέγιστο βαθμό αντίκτυπου στην παιδική ανάπτυξη (Pellegrini et al., 2007). Η δημοφιλία, που αναφέρεται στο ποιος είναι αγαπητός και ποιος όχι, στην μέση παιδική ηλικία αναφέρεται τόσο στην εξωτερική εμφάνιση όσο και στην ικανότητα δημιουργίας θετικών σχέσεων. Στο επίπεδο της συναισθηματικής ανάπτυξης, στη μέση παιδική ηλικία (σχολική ηλικία), τα παιδιά έχουν καταφέρει να ελέγχουν τα συναισθήματά τους και τις αντιδράσεις τους, επομένως και η κοινωνική τους συμπεριφορά και η σχέση με τους συνομηλίκους είναι βελτιωμένη. Καθώς στην ηλικία αυτή τα παιδιά περνούν περισσότερο χρόνο με τους συνομηλίκους, η οικογένεια αρχίζει να έχει λιγότερη επιρροή στην συμπεριφορά και ανάπτυξη των παιδιών και τον ρόλο αυτό αναλαμβάνουν οι συνομήλικοι (Lightfoot, Cole & Cole, 2009).

1.2.4 Κοινωνικοποίηση παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας

Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αναφέρεται στους τρόπους ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Κατά τη διαδικασία αυτή, το άτομο αποκτά μία θέση στην κοινωνία (το κοινωνικό σύνολο) και γίνεται φορέας της κοινωνικής κληρονομιάς (Τσαούση, 2004). Η κοινωνικοποίηση δεν αποτελεί μία στάσιμη διαδικασία, αντιθέτως μεταβάλλεται στον χρόνο και το χώρο, αλλά και σύμφωνα με τον Durkheim, η διαδικασία ξεκινάει με τη γέννηση του ατόμου και ολοκληρώνεται με τον θάνατό του.

Η κοινωνικοποίηση διακρίνεται σε τρεις βασικές φάσεις:

- Την πρωτογενή κοινωνικοποίηση: επιτυγχάνεται μέσω του οικογενειακού περιβάλλοντος.
- Τη δευτερογενή: αποτελεί τη συνέχεια της πρώτης και συντελείται κατά κύριο λόγο εκτός της οικογένειας.
- Την τριτογενή: αφορά τις αλλαγές σκέψης και αντιλήψεων, τις οποίες επηρεάζουν πλέον οι ομάδες συνομηλίκων.

Τέλος, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης επηρεάζεται από ορισμένους φορείς. Αυτοί είναι:

- Οικογένεια: είναι ο βασικότερος φορέας κοινωνικοποίησης
- Σχολείο: είναι ένας από τους σημαντικότερους φορείς και ακολουθεί την οικογένεια
- Παιχνίδι: μέσω του παιχνιδιού δημιουργείται η “κοινωνία των παιδιών”
- (ΜΜΕ): υφίσταται η επιρροή των ατόμων σε πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο, κυρίως μέσω της τηλεόρασης.

1.3 Οικογένεια

1.3.1 Ορισμός Οικογένειας

Οικογένεια είναι ένα σύνολο ανθρώπων που ζει κάτω από την ίδια στέγη και συνδέεται μέσα από το δεσμό, συνήθως, του γάμου, του αίματος και της συγγένειας. Μέσα από την οικογένεια πηγάζουν αμοιβαία αισθήματα μεταξύ των μελών, μέρος των οποίων είναι και το αίσθημα ανάγκης για προστασία των μικρότερων μελών από τα μεγαλύτερα (Αποστολοπούλου, 2010). Οι δεσμοί των μελών της οικογένειας χαρακτηρίζονται αμοιβαίοι, ισχυροί και μακροχρόνιοι, καθώς διαρκούν συνήθως μέχρι το τέλος της ζωής της οικογένειας αλλά πολλές φορές ποικίλουν στην ένταση. Η κοινή ιστορία, οι πεποιθήσεις και αντιλήψεις συνδέουν, επίσης, τα μέλη (Δανιλόπουλος, 2003). Η δημιουργία της οικογένειας ξεκινά από την βασική ανάγκη του ανθρώπου για κάλυψη συναισθηματικών και βιολογικών αναγκών και επιτυγχάνεται μέσω του γάμου ή της συμβίωσης, της γέννας ή της υιοθεσίας. Επομένως, η οικογένεια αποτελείται από τους γονείς (συζύγους ή

συντρόφους) και τα παιδιά. Βασικά χαρακτηριστικά της οικογένειας είναι η διαμονή στον ίδιο χώρο (σπίτι) και η οικονομική και άλλες συνεργασίες.

1.3.2 Μορφές Σύγχρονης Οικογένειας

Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία οι επικρατέστερες μορφές οικογένειας είναι οι εξής:

Η πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από τους δύο γονείς και ένα ή δύο παιδιά (συνήθως ο αριθμός των ατόμων είναι περιορισμένος). Στη σημερινή εποχή, η πυρηνική οικογένεια, είναι η συνηθέστερη μορφή οικογένειας στην κοινωνία. Ακολουθεί η εκτεταμένη οικογένεια που αποτελείται από τους γονείς, τα παιδιά και άτομα της ευρύτερης οικογένειας (συγγενικά πρόσωπα), τα οποία συνήθως είναι ο παππούς και η γιαγιά. Η μονογονεϊκή οικογένεια, είναι η ελλειπής μορφή οικογένειας, η οποία αποτελείται από έναν μόνο γονέα εξαιτίας θανάτου (χηρεία), διαζυγίου ή εγκατάλειψη, και τα παιδιά. Η συνήθης μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας είναι η μητρική, την οποία συναντάμε από τα παλαιότερα χρόνια (Γκούγκου, Παπαζήση & Τασολάμπρου, 2009). Στη σύγχρονη εποχή, την εμφάνισή της κάνει ολοένα και περισσότερο η οικογένεια με υιοθετημένα παιδιά. Είναι μία μορφή οικογένειας που πλέον συναντάμε πολύ συχνά. Η υιοθεσία αποτελεί μία εναλλακτική για τη δημιουργία οικογένειας, η οποία επιτυγχάνεται είτε με συγγενικά πρόσωπα του παιδιού (παππού, γιαγιά, θείο, θεία κτλ) ή μη συγγενικά (Κρουσταλάκης, 2011). Στη συνέχεια, η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας αναφέρεται στην οικογένεια η οποία δημιουργείται από το δεύτερο γάμο (ή συντροφική σχέση) του ενός ή και των δύο ενηλίκων. Η οικογένεια αυτή αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά από τους προηγούμενους γάμους αλλά και τα παιδιά του καινούργιου δεσμού. Τέλος, εμφανίζεται η οικογένεια από ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Η δημιουργία της οικογένειας αυτής γίνεται από άτομα ίδιου φύλου, είτε μέσω γάμου (σε όποια χώρα είναι επιτρεπτός) είτε μέσω συμβίωσης (Ρεμπούτζιας, 2011).

Η οικογένεια επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, καθώς είναι εκείνη που φέρνει τα πρώτα ερεθίσματα και τις πρώτες εμπειρίες στα παιδιά, δημιουργώντας συναισθήματα. Όταν οι γονείς είναι υποστηρικτικοί με τα παιδιά, τους παρέχουν φροντίδα, αγάπη, καλύπτουν τις ανάγκες τους, κατανοούν τα συναισθήματά τους τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά, τα παιδιά θα κατανοήσουν και τα ίδια τα συναισθήματά τους και θα αποκτήσουν την ικανότητα να ελέγχουν με αποτελεσματικό τρόπο τις αντιδράσεις τους. Αυτό έχει ως απόρροια, τα παιδιά μόλις κατανοήσουν τα συναισθήματά τους, να αρχίσουν να “διαβάζουν” και τα συναισθήματα των άλλων και αυτό όταν τους μάθουν οι γονείς και τα ονόματα των συναισθημάτων. Επιπλέον, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός όταν οι γονείς εκφράζουν τα

συναισθήματά τους στα παιδιά, αυτά με τη σειρά τους θα εκφράσουν τα δικά τους συναισθήματα στους φίλους τους και έτσι δημιουργούνται οι φιλίες στη παιδική ηλικία.

Είναι υψίστης σημασίας η συζήτηση των γονέων με τα παιδιά αναφορικά με τα συναισθήματά τους. Η συζήτηση για τα θετικά συναισθήματα μπορεί να προκαλέσει προκοινωνικά στοιχεία στη συμπεριφορά των παιδιών, ενώ η συζήτηση για την πηγή των αρνητικών συναισθημάτων μπορεί να προλάβει προβληματικές συμπεριφορές και αντιδράσεις. Επίσης, σημαντικό και αναγκαίο είναι τα παιδιά να μάθουν να κατανοούν τα συναισθήματά τους, όπως ανέφερα παραπάνω. Ωστόσο και η μονογονεϊκή οικογένεια επηρεάζει κοινωνικο-συναισθηματικά το παιδί. Αναλυτικότερα, είναι η μορφή οικογένειας, η οποία αποτελείται από έναν γονέα και τα παιδιά. Αυτό συμβαίνει λόγω είτε διαζυγίου είτε θανάτου είτε μονογονεϊκότητα από επιλογή. Στην πρώτη περίπτωση, του διαζυγίου, η ψυχική κατάσταση του παιδιού επηρεάζεται από την παθολογική αλληλεπίδραση των γονέων που βιώνει σπίτι. Παράγοντες που επηρεάζουν επίσης το παιδί είναι το φύλο του απόντα γονέα, είναι η ηλικία του παιδιού, το επίπεδο της γνωστικής του ανάπτυξης, ο βαθμός στον οποίο αντιλαμβάνεται τα γεγονότα, καθώς και ο βαθμός έντασης των οικογενειακών προβλημάτων. Ο προτεινόμενος τρόπος αντιμετώπισης του διαζυγίου, σε σχέση με το παιδί, είναι η δημιουργία της λεγόμενης “διπολικής οικογένειας”. Η διπολική οικογένεια είναι μία διπλή οικογένεια (μία με τον έναν γονέα και μία με τον άλλον), αφού η παρουσία και των δύο γονέων είναι αναγκαία για τη ψυχосύνθεση του παιδιού. Στη δεύτερη περίπτωση, του θανάτου, η απώλεια έχει μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, αναλογικά με τον δεσμό που υπήρχε μεταξύ τους. Ο εν ζωή γονέας θα πρέπει να βοηθήσει το παιδί να βιώσει το πένθος, όπως η υπόλοιπη οικογένεια, έτσι ώστε να ολοκληρώσει τη διαδικασία αυτή όσο το δυνατόν πιο ανώδυνα γίνεται. Ορισμένες από τις αντιδράσεις του παιδιού απέναντι στον θάνατο είναι η επιθετικότητα, η τάση για ανασφάλεια, η ταύτιση με τον θανόντα, η θλίψη, η απομόνωση. Τέλος, η τρίτη περίπτωση αφορά τη μονογονεϊκή οικογένεια “από επιλογή” ή εγκατάλειψη. Η σχέση του γονέα με το παιδί χαρακτηρίζεται, συνήθως, υπερπροστατευτική, εξαρτημένη και απαιτητική ταυτόχρονα, καθώς περισσότερες περιπτώσεις το παιδί προσκολλάται στον γονέα. Και σε αυτή τη περίπτωση συνίσταται η επικοινωνία και με τους δύο γονείς, διαφορετικά η ωριμότητα του παρόντος γονέα έχει τεράστια σημασία στη διαχείριση της σχέσης του με το παιδί.

1.4 Αδελφική Σχέση

1.4.1 Ορισμός Αδελφικής Σχέσης

Αδελφική σχέση είναι η σχέση που δημιουργείται αμέσως μετά τον ερχομό του δεύτερου παιδιού στην οικογένεια. Τη σχέση αυτή χαρακτηρίζουν πολύ έντονα συναισθήματα, θετικά και αρνητικά. Η αγάπη και η φροντίδα των γονέων αρχίζει και μοιράζεται και τα σκηνικά της οικογένειας αλλάζουν. Η σχέση αυτή έχει θετικές και αρνητικές επιρροές στα παιδιά. Τα παιδιά μαθαίνουν πως να μοιράζονται (είτε συναισθήματα είτε αντικείμενα), να συνεργάζονται, να βοηθούν το ένα το άλλο και αυτό αποτελεί μία είδους προετοιμασίας για την συναναστροφή τους με άλλα παιδιά. Παράλληλα, όμως, αρχίζουν και κάνουν την εμφάνισή τους και τα αρνητικά συναισθήματα. Τις αδελφικές σχέσεις χαρακτηρίζουν και η αντιπαλότητα και ζήλια, τα οποία πολλές φορές προκαλούν και επιθετικότητα. Συνήθως, τα αδέλφια έχουν αντιφατικά συναισθήματα το ένα για το άλλο (αγάπη-μίσος κ.α). Η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται ως η μακροβιότερη σχέση στη ζωή του ατόμου (Πλατή, 2014).

1.4.2 Σημασία της αδελφικής σχέσης

Αμέσως μετά τη σχέση γονέα-παιδιού, η αδελφική σχέση αποτελεί τον αμέσως επόμενο ισχυρό και σημαντικό δεσμό για τη ζωή του ατόμου. Εκτός αυτού, τα αδέλφια αποτελούν και τους πρώτους φίλους στη ζωή του παιδιού, τις πρώτες φιλικές σχέσεις (Μανωλοπούλου, Κόκκινος & Δαβάζογλου, 2021). Οι σχέσεις των αδελφών των αδελφών δεν είναι ούτε στάσιμες ούτε δεδομένες, επηρεάζονται από την ηλικία των παιδιών, το φύλο τους και τη σειρά γέννησής τους. Τα μεγαλύτερα παιδιά περνούν από τη φάση της προσαρμογής, με τη γέννηση του αδελφού, κατά την οποία αρχίζουν να μοιράζονται την προσοχή και τα συναισθήματα των γονέων. Ο ρόλος τους, στην οικογένεια, αρχίζει και γίνεται βοηθητικός και υποστηρικτικός προς τους γονείς και το αδελφάκι. Μπορεί να γίνουν φροντιστές των μικρότερων αδελφών, να αντικαταστήσουν τους γονείς κατά τη διάρκεια της απουσίας τους (σε μεγαλύτερη ηλικία), αλλά να αποτελέσουν κιόλας πρότυπα προς μίμηση για τους μικρότερους. Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνες, πολλές φορές τα μεγαλύτερα αδέλφια αποτελούν και πρότυπα προς μίμηση για τα μικρότερα, ακόμα μπορεί να δημιουργηθεί και δεσμός προσκόλλησης ανάμεσα στα αδέλφια, όπως συμβαίνει με τους γονείς (Conger & Kramer, 2002). Μπαίνοντας στην εφηβεία, η αδελφική σχέση σταματάει να είναι αρνητική και αρχίζει σιγά σιγά να επηρεάζει την σχέση γονέα-παιδιού, ενώ μέχρι τώρα οι γονείς επηρέαζαν την αδελφική σχέση. Σε αυτή την ηλικία, η αδελφική σχέση μπορεί να χαρακτηριστεί και συνεργατική όσον αφορά τον γονεϊκό έλεγχο και την πίεση που είναι αναμενόμενο δεδομένης της ηλικιακής

αντιδραστικότητας των εφήβων. Τέλος, η αδελφική σχέση έχει τεράστια σημασία για την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Τετράδη, 2014).

1.4.3 Επίδραση της αδελφικής σχέσης στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών

Τα παιδιά, περίπου από τη μέση παιδική ηλικία, ξεκινούν και περνούν περισσότερο χρόνο μεταξύ τους παρά με τους γονείς και αυτό τους δίνει πολλές ευκαιρίες αλληλεπίδρασης ανάμεσά τους. Μέσω της αδελφικής σχέσης και της θετικής αλληλεπίδρασης των αδελφών, τα παιδιά αποκτούν την ικανότητα ελέγχου και ρύθμισης των συναισθημάτων τους, η οποία σε συνεργασία με την απόκτηση της ενσυναίσθησης βοηθούν στην δημιουργία θετικών συμπεριφορών στο περιβάλλον των παιδιών, εκτός της οικογένειας, και θετικών και αρμονικών φιλικών σχέσεων. Επιπλέον, ύστερα από έρευνες (Καλαντζή-Αζίζι & Ζαφειροπούλου, 2004) που αφορούσαν την αλληλεπίδραση των παιδιών με συνομήλικων, η ποιότητα της αδελφικής σχέσης επιδρά στην κοινωνικότητα των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον. Η προσαρμογή των παιδιών με αδέρφια είναι ευκολότερη και η συναναστροφή τους με άλλα παιδιά χαρακτηρίζεται θετική.

Η αδελφική σχέση παίζει πολύ σημαντικό και καθοριστικό ρόλο στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Ας μην ξεχνάμε ότι ο συναισθηματικός τους κόσμος είναι και ο πρώτος που ανατρέπεται με τον ερχομό του αδελφού. Η ασφάλεια που παρέχει η θετική αδελφική σχέση μπορεί να αντικαταστήσει και αυτή που παρέχουν και τα κύρια πρόσωπα φροντίδας (γονείς) σε ώρες απουσίας τους. Ακόμα κι αν υπάρχουν συγκρούσεις ανάμεσα σε αδελφικές σχέσεις που τις χαρακτηρίζουν περισσότερο θετικά συναισθήματα, η ενσυναίσθηση είναι παρούσα στον συναισθηματικό τους κόσμο και συνεχίζει να αναπτύσσεται. Σε περιπτώσεις που υφίστανται έντονες και συνεχόμενες συγκρούσεις και την αδελφική σχέση χαρακτηρίζουν, κατά κύριο λόγο, αρνητικά συναισθήματα, τότε κυριαρχούν και την ψυχολογία των παιδιών αρνητικά συναισθήματα (π.χ κατάθλιψη, απελπισία), τα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν τα συναισθήματα των άλλων αδελφών και αυτό έχει επιπτώσεις στην συναναστροφή τους με τους συνομηλικούς. Η κακή ποιότητα μιας αδελφικής σχέσης μπορεί να προκαλέσει άγχος στα παιδιά και κακή ψυχολογία. Όταν η ποιότητα της σχέσης αρχίσει να βελτιώνεται, τότε και τα αρνητικά αυτά συναισθήματα υποχωρούν. Επίσης, ύστερα από έρευνες έχει αποδειχθεί ότι η επιθετικότητα ανάμεσα στα αδέρφια μπορεί να είναι και η πιο επιζήμια από όλες τις μορφές βίας από άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος, δημιουργώντας πολλά ψυχολογικά τραύματα, ακόμη κι αν η συνολική εικόνα της αδελφικής σχέσης είναι θετική (Χάλιος, 2020). Σύμφωνα με τον Noller (2005), η επίδραση της

αδελφικής σχέσης δεν περιορίζεται μόνο στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών αλλά επιδρά σε ολικό επίπεδο.

1.4.4 Δημογραφικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση

Η αδελφική σχέση επηρεάζεται από ορισμένους παράγοντες, δημογραφικούς, είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο. Αυτοί είναι, το φύλο, η διαφορά ηλικίας των παιδιών, ο αριθμός των αδελφών και η σειρά γέννησης. Μέσα από πολλές έρευνες, κατασκευή πολλών ερευνητικών εργαλείων και εξέλιξη ήδη υπαρχόντων ερευνηθήκαν οι παρακάτω παράγοντες (Kaminsky & Dewey, 2001).

- **Η επίδραση του φύλου στη σχέση των αδελφών**

Αναφερόμενοι στον παράγοντα του φύλου, έρευνες έχουν δείξει ότι επηρεάζει την ποιότητα της αδελφικής σχέσης κατά την εφηβική ηλικία και κυρίως στην ενήλικη. Σύμφωνα με τις έρευνες, τα αδέλφια ίδιου φύλου έχουν δείξει μεγαλύτερο συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ τους και επικοινωνία, σε σύγκριση με αδέλφια αντίθετου φύλου, με επικρατέστερα τα αδέλφια γυναικείου φύλου.

Το γυναικείο φύλο φαίνεται να εμβαθύνει περισσότερο συναισθηματικά στην αδελφική σχέση και να παρέχει περισσότερη στήριξη, από τους άλλους συνδυασμούς φύλων. Προσπαθούν να κρατήσουν την σχέση θετική και ζεστή και γι' αυτό επιδιώκουν τη συχνή επικοινωνία και επαφή σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες. Πέρα από τα θετικά, ο παράγοντας του φύλου επηρεάζει και αρνητικά τα αδέλφια. Μέσα από έρευνες έχει αποδειχθεί ότι έντονες συγκρούσεις μεταξύ αδελφών σημειώνονται συνήθως στα αδέλφια του ίδιου φύλου. Όσον αφορά την επιθετικότητα ανάμεσα στα αδέλφια, τα αγόρια παρουσιάζονται περισσότερο βίαια προς τα αγόρια και λιγότερο στα κορίτσια, ενώ τα κορίτσια αποφεύγουν τη βία ανεξαρτήτως του φύλου που έχουν τα αδέλφια τους. Τα κορίτσια, βέβαια, που έχουν αδέλφια ανδρικού φύλου παρουσιάζονται περισσότερο βίαιες και η συνολική τους εικόνα για την αδελφική σχέση είναι λιγότερο θετική από τα κορίτσια που έχουν αδελφές. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν έρευνες που αναφέρουν ότι το φύλο δεν διαφοροποιεί την αδελφική σχέση (Χάλιος, 2020).

- **Ο αριθμός των αδελφών και η σημασία του στη σχέση μεταξύ τους**

Ο παράγοντας του αριθμού των παιδιών της οικογένειας έχει υπάρξει αντικείμενο αρκετών αντιφατικών ερευνών. Από ορισμένες έρευνες, σε νεαρούς ενήλικες, έχει αποδειχθεί ότι ο βαθμός του δεσμού των αδελφών, η στήριξη και η επικοινωνία παιδιών από πολυμελείς οικογένειες είναι αρκετά χαμηλά συγκριτικά με αδέλφια οικογενειών με λιγότερα παιδιά. Επιπλέον, αναφορικά με

τις συγκρούσεις και την επιθετικότητα, τα φαινόμενα εμφανίζονται πιο συχνά σε οικογένειες με περισσότερα παιδιά, ενώ στις οικογένειες με λιγότερα παιδιά οι δεσμοί φαίνονται πιο θετικοί. Άλλες έρευνες απέδειξαν ότι όσο μεγαλώνει ο αριθμός των αδελφών σε μια οικογένεια τόσο πιο υποστηρικτικά και θερμά είναι τα παιδιά μεταξύ τους. Από ότι φαίνεται ο παράγοντας αυτός αλληλεπιδρά με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των παιδιών που ερευνώνται και γιαυτό υπάρχουν αντιφατικά αποτελέσματα στις έρευνες (Χάλιος, 2020).

- **Η σημασία της σειράς γέννησης στη σχέση των αδελφών**

Η σειρά γέννησης των παιδιών σε μία οικογένεια έχει χαρακτηριστεί ως ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την αδελφική σχέση. Σύμφωνα με αποτελέσματα ερευνών, τα πρωτότοκα παιδιά αναφέρουν περισσότερες συγκρούσεις ανάμεσα σε εκείνα και τα αδέλφια τους και η εικόνα τους για την αδελφική σχέση είναι αρνητική. Αντιθέτως, τα δευτερότοκα παιδιά αναφέρονται πιο θετικά στην αδελφική τους σχέση, ακόμα κι αν τα μεγαλύτερα αδέλφια τους τα χαρακτηρίζουν πιο κυριαρχικά ως προς την αντιμετώπισή τους, η στήριξη και η θαλπωρή δεν απουσιάζει ανάμεσά τους. Σε μεγαλύτερη ηλικία, κατά την ενήλικη ζωή, όπου υφίσταται η ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια, σύμφωνα με έρευνες, τα μεγαλύτερα αδέλφια αναζητούν περισσότερο την επικοινωνία και την διατήρηση της σχέσης με τα αδέλφια τους. Μπορεί τα μικρότερα αδέλφια να εκλαμβάνουν αυτή τη συμπεριφορά ως κυριαρχική προς εκείνα, αλλά ταυτόχρονα δηλώνουν και την τάση για παροχή προστασίας από τα μεγαλύτερα αδέλφια στα μικρότερα (στοργική συμπεριφορά).

Ακόμη κι αν η σειρά γέννησης έχει ταυτιστεί με την κυριαρχική συμπεριφορά των μεγαλύτερων αδελφών προς τα μικρότερα και αυτός ο παράγοντας είναι καταλυτικός για την ποιότητα της αδελφικής σχέσης, η αμοιβαία συναισθηματική στήριξη και η επικοινωνία μεταξύ των παιδιών είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη μιας υγιούς και θετικής αδελφικής σχέσης. Καθ' αυτό το τρόπο μειώνονται και τα φαινόμενα επιθετικής συμπεριφοράς και η ύπαρξη της κυριαρχικής συμπεριφοράς

ανάμεσα στα αδέλφια, ανεξαρτήτως σειράς γέννησης (Shortt & Gottman, 1997).

- **Η διαφορά ηλικίας μεταξύ των αδελφών**

Η διαφορά ηλικίας ανάμεσα στα αδέλφια είναι ένας παράγοντας ο οποίος επηρεάζει την αδελφική σχέση από τη βρεφική έως και την ενήλικη ηλικία. Στην παιδική ηλικία, η μικρή διαφορά ηλικίας συνδέεται περισσότερο με συγκρούσεις και αντιπαλότητα μεταξύ των παιδιών, καθώς οι ανάγκες των παιδιών είναι παρόμοιες σε αυτή την ηλικία, κυρίως όσον αφορά τη γονεϊκή προσοχή.

Αντιθέτως, η μεγαλύτερη διαφορά ηλικίας των αδελφών συνδέεται περισσότερο με τη φροντίδα και τη στοργή των αδελφών. Ομοίως, στην εφηβική ηλικία η μικρή διαφορά ηλικίας συνεπάγεται με περισσότερες επιθετικές συμπεριφορές και συγκρούσεις καθώς τα παιδιά υπερασπίζονται την μοναδικότητά τους, ενώ η μεγαλύτερη διαφορά ηλικίας χαρακτηρίζεται περισσότερο από στοργική και θετική συμπεριφορά μεταξύ των παιδιών. Κατά την ενήλικη ηλικία, τα πράγματα περιπλέκονται λίγο περισσότερο καθώς στα αδέλφια με μικρή διαφορά ηλικίας σημειώνονται περισσότερες συγκρούσεις αλλά ταυτόχρονα και περισσότερη συναισθηματική στήριξη, ενώ στα αδέλφια με μεγαλύτερη διαφορά ηλικίας παρατηρείται λιγότερη επικοινωνία και στοργή, ενώ παρουσιάζονται και λιγότερες συγκρούσεις ανάμεσά τους. Συμπληρωματικά, ο παράγοντας της διαφοράς ηλικίας έχει ερευνηθεί και κατά της διάρκεια της γονεϊκής παρέμβασης (Χάλιος, 2020). Σύμφωνα με την έρευνα των Tucker & Kazura (2014), η οποία αφορούσε το αν η ηλικιακή διαφορά των παιδιών επηρεάζει την παρεμβατικότητα των γονέων, αποδείχθηκε ότι η γονική παρέμβαση περιορίζεται όταν η ηλικιακή διαφορά των αδελφών είναι μικρή.

1.5 Ερευνητικά Ερωτήματα

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που διερευνήθηκε μέσα από την παρούσα εργασία είναι το πως βλέπουν οι γονείς την αδελφική σχέση των παιδιών τους και αν εκείνη επηρεάζει τη διαμόρφωση χαρακτήρα των παιδιών. Το δεύτερο ερώτημα αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση εστιάζοντας στα συναισθήματα ζήλιας και ανταγωνισμού. Και τέλος, το τρίτο ερώτημα αναφέρεται στο εάν η στάση των γονέων επηρεάζει το συναίσθημα ζήλιας ανάμεσα στα παιδιά και κατά συνέπεια την αδελφική σχέση τους.

2. Μεθοδολογία

2.1 Μέθοδος

Στα πλαίσια της έρευνας εφαρμόστηκε η μικτή μέθοδος. Σκοπός χρήσης της μεθόδου αυτής, είναι η ποσοτική ανάλυση των φαινομένων που εξετάζονται, η επιρροή μεταξύ τους (Ζαφειρόπουλος, 2015), αλλά από την βλέψη των γονέων (Κοντογιαννάτου, 2018). Μέσω της εργασίας αυτής και του αντιπροσωπευτικού δείγματος, εξετάζονται οι διαφορετικές απόψεις των γονέων σχετικά με την αδελφική σχέση των παιδιών τους, οι οποίες αποτελούν και την εξαρτημένη μεταβλητή της εργασίας. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές της εργασίας είναι τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, αλλά και οι θεματικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (κυρίως μέρος ερωτηματολογίου), οι οποίες εξετάζουν την αδελφική σχέση από διάφορες απόψεις όπως το συναίσθημα της ζήλιας και του ανταγωνισμού, η συνύπαρξή τους μέσα στο σπίτι (βοήθεια, συνεργασία, κοινός χρόνος παιχνιδιού κ.α), καθώς και η στάση που διατηρούν οι γονείς απέναντί τους.

2.2 Δείγμα

Η επιλογή του δείγματος έγινε μέσω της μεθόδου της “χιονοστιβάδας”. Αρχικά επιλέχθηκαν άτομα τα οποία πληρούσαν τα κριτήρια του δείγματος της έρευνας και στη συνέχεια αυτά τα άτομα υπέδειξαν κι άλλα άτομα και ούτω καθ’ εξής, με το δείγμα σιγά σιγά να μεγαλώνει (Ζαφειρόπουλος, 2015). Η επιλογή του δείγματος έτσι με αυτό τον τρόπο καθώς πρόκειται για γονείς παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, επομένως μέσω του σχολικού περιβάλλοντος το αρχικό δείγμα θα υποδείκνυε πιο εύκολα περισσότερους υποψήφιους συμμετέχοντες. Το δείγμα της έρευνας αφορούσε γονείς με τουλάχιστον δύο παιδιά. Συνολικά συμμετείχαν 60 γονείς, εκ των οποίων οι 43 (71,7%) ήταν γυναίκες και οι 17 (28,3%) ήταν άντρες. Οι γονείς είναι κάτοικοι του νομού Αττικής και πιο συγκεκριμένα οι περισσότεροι κατοικούν στον Βόρειο Τομέα Αθηνών (Δήμος Χαλανδρίου, Δήμος Χολαργού-Παπάγου κ.α). Τα κριτήρια επιλογής των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν 1) να είναι Έλληνες, 2) να έχουν τουλάχιστον δύο παιδιά, 3) το ένα, τουλάχιστον, παιδί τους να είναι προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Η ηλικία των γονέων κυμαίνεται από 31 έως 50 και άνω. Πιο συγκεκριμένα, το 56,7% έχει ηλικία μεταξύ 41 έως 50 έτη, το 31,7% 31 έως 40 έτη και το 11,7% έχει ηλικία από 50 έτη και πάνω. Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το 48,3% αφορά μεταπτυχιακές/διδακτορικές σπουδές, το 35% απόφοιτους ΑΕΙ ή ΤΕΙ, το 15% μεταλυκειακή εκπαίδευση, ενώ το 1,7% αφορούσε αποφοίτους Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Όσον αφορά την εργασιακή κατάσταση των γονέων, το 76,7% αφορά την πλήρη απασχόληση, το 11,7% την μερική απασχόληση, το 5% την ανεργία, το 3,3% την οικιακή απασχόληση, το 1,7 την εποχιακή απασχόληση και το 1,7% αφορά σε συνταξιοδοτημένα

άτομα. Αναφερόμενοι στην οικογενειακή κατάσταση το 97,6% αφορά έγγαμους γονείς, το 1,7% μονογονεϊκές οικογένειες και το 1.7% αφορά γονείς σε ελεύθερη συμβίωση. Τέλος, το 96,8% των οικογενειών έχει δύο παιδιά, ενώ το 3,3% έχει τρία παιδιά. Στον Πίνακα 1 παρατίθενται συγκεντρωτικά τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Φύλο		
	Άνδρας	28,1%
	Γυναίκα	71,9%
Ηλικία		
	20-30 ετών	0%
	31-40 ετών	33,3%
	41-50 ετών	56,1%
	>50 ετών	10,5%
Μορφωτικό Επίπεδο		
	Απόφοιτος Δημοτικού	0%
	Απόφοιτος Δευτ/θμιας Εκπαίδευσης	1,8%
	Μεταλυκειακή Εκπαίδευση	14%
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	31,6%
	Μεταπτυχιακές Σπουδές/ Διδακτορικό	50,9%
Εργασιακή Κατάσταση		
	Πλήρης απασχόληση	78,9%
	Μερική απασχόληση	12,3%
	Εποχιακή απασχόληση	0%
	Οικιακά	3,5%
	Συνταξιούχος	1,8%
	Άνεργος/-η	3,5%
Οικογενειακή Κατάσταση		
	Έγγαμος/-η	96,5%
	Μονογονεϊκή Οικογένεια	1,8%
	Ελεύθερη συμβίωση	1,8%
Αριθμός Παιδιών		
	Δύο	96,8%
	Τρία	3,3%

Πίνακας 1. Συγκεντρωτικός πίνακας χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων

2.3 Υλικό/Εργαλεία

Για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας και την ακριβέστερη συγκέντρωση των απαραίτητων δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου, έτσι ώστε οι ερωτώμενοι να απαντήσουν με συγκεκριμένη σειρά τις ερωτήσεις αλλά να έχουν το περιθώριο να προσθέσουν κάτι εάν το επιθυμούν (Λαγουμιντζής, 2015). Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Likert. Η Κλίμακα περιλαμβάνει 5 βαθμίδες παρέχοντας την επιλογή στον ερωτηθέντα να απαντήσει κατά πόσο συμφωνεί (ή διαφωνεί) με την ερώτηση ή κατά πόσο συχνά παρουσιάζεται το φαινόμενο που περιγράφεται στην ερώτηση. Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα ουδέτερης στάσης (μεσαίο σημείο Κλίμακας), εάν το επιθυμεί (Ζαφειρόπουλος, 2015).

Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε δύο μέρη, το πρώτο αφορά τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων και αποτελείται από 7 ερωτήσεις, ενώ το δεύτερο περιλαμβάνει 29 σχετικές με το θέμα ερωτήσεις. Η δημιουργία του εργαλείου βασίστηκε στα ερωτηματολόγια των Δημητροπούλου (2015), Καριτζή (2015), Πολυτσοπούλου (2015), Τετράδη (2016), Χάλιος (2020) και Χατζογιάννη (2016).

Τα δημογραφικά στοιχεία που συλλέχθηκαν αφορούν το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την εργασιακή και οικογενειακή κατάσταση των γονέων, καθώς και τον αριθμό παιδιών της οικογένειας αλλά και τη χρονολογική σειρά γέννησής του.

Η χρήση της Κλίμακας, στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, στοχεύει στην αξιολόγηση της ποιότητας της αδελφικής σχέσης του δείγματος. Διερευνάται ο κοινός τους ελεύθερος χρόνος, η ενασχόληση του ενός με το άλλο, τα συναισθήματά τους (θετικά ή αρνητικά), καθώς και ο βαθμός έντασής τους. Το ερωτηματολόγιο και εργαλείο της παρούσας έρευνας παρατίθεται στο Παράρτημα 1.

2.4 Διαδικασία

Με βάση τα ερωτηματολόγια των Δημητροπούλου (2015), Καριτζή (2015), Πολυτσοπούλου (2015), Τετράδη (2016), Χάλιος (2020) και Χατζογιάννη (2016), κατασκευάστηκε το ερωτηματολόγιο που διερευνά την αδελφική σχέση με διαφορά ηλικίας. Η διαδικασία συλλογής δεδομένων διήρκεσε 1 μήνα. Η χορήγηση έγινε με ομαδικό τρόπο, με τη διάδοση της ιστοσελίδας του ερωτηματολογίου σε πρόσωπα του ευρύτερου οικογενειακού μου περιβάλλοντος και στη συνέχεια, μέσω εκείνων, χορηγήθηκε και σε πρόσωπα που επίσης πληρούσαν τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα (μέθοδος χιονοστιβάδας- snowball sampling). Η χορήγηση έγινε με τέτοιο τρόπο εξαιτίας της πανδημίας του Covid 19, που καθιστούσε αδύνατο κάθε άλλη επιλογή.

Επιπλέον, αναφορικά με τον Κώδικα Ηθικής και Δεοντολογίας, οι συμμετέχοντες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο με το δικαίωμα να αποχωρήσουν από αυτό όποια στιγμή το επιθυμούσαν χωρίς να είναι απαραίτητο να ενημερώσουν τον ερευνητή.

Αποτελέσματα

Για την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε το πακέτο Statistical Package of Social Sciences 26 (SPSS 26) (Χάλιος, 2020).

Αρχικά μέσω της περιγραφικής στατιστικής και συγκεκριμένα των συχνοτήτων (frequencies), διερευνήθηκε η συχνότητα των τιμών κάθε μεταβλητής στο δείγμα της έρευνας (Ζαφειρόπουλος, 2015). Έπειτα, ακολούθησε η διαδικασία του chi-square test (χ^2 test) κατά την οποία διερευνήθηκαν οι συσχετισμοί ανάμεσα στα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και τις θεματικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Ακολοθεί η διαδικασία T-test, μέσω της οποίας διερευνάται ο βαθμός στατιστικής σημαντικότητας μεταξύ των απαντήσεων. Τέλος, με τη διαδικασία της διακύμανσης (median) στις ερωτήσεις με κλίμακα Likert, διερευνήθηκε ποιες απαντήσεις επιλέχθηκαν περισσότερο.

Συχνότητες (Frequencies)

Ξεκινώντας από το Β' Μέρος του ερωτηματολογίου και τις θεματικές ερωτήσεις, στην ερώτηση πόσο συχνά οι γονείς παρατηρούν τα παιδιά να κάνουν υποδείξεις το ένα στο άλλο, το 38,6% απάντησε "Λίγο", ενώ αμέσως μετά ακολουθεί το "Πολύ" με το 26,3% να το έχει επιλέξει. Στην ερώτηση που αφορά τη συνεργασία των αδελφών, το 36,8% του δείγματος απάντησε "Λίγο" και με μικρή διαφορά ακολουθεί και πάλι το "Πολύ" το οποίο επέλεξε το 33,3% του δείγματος. Στην σχετική ερώτηση με το πόσο συχνά τα αδέρφια βοηθούν το ένα το άλλο, το 43,9% των γονέων απάντησε ότι αλληλοβοηθούνται "Πολύ" και το 28,1% επέλεξε το "Πάρα πολύ", ενώ περίπου το 22,8% που επέλεξε το "Λίγο". Σχετικά με το πόσο συχνά διασκεδάζουν τα παιδιά μαζί, το 59,6% απάντησε "Συχνά/Μερικές φορές", το 28,1% απάντησε "Συνέχεια", το 10,5% "Σπάνια", ενώ το 1,8% "Καθόλου". Στην ερώτηση για το αν τα παιδιά έχουν κοινά ενδιαφέροντα, το 70,2% των γονέων απάντησε "Ναι" και το 29,8% απάντησε "Όχι". Σχετικά με το εάν τα αδέρφια τσακώνονται και μαλώνουν μεταξύ τους, το 38,6% του δείγματος απάντησε "Πολύ", το 29,8% "Λίγο", ενώ το 14% των γονέων απάντησε "Πολύ". Στην ερώτηση για το πόσο συχνά μοιράζονται τα παιδιά τα πράγματά τους, το 42,1% των γονέων απάντησε "Πολύ", ενώ το 36,8% απάντησε "Λίγο". Στην ερώτηση για το αν το μεγαλύτερο παιδί είναι πρόθυμο να μαθαίνει πράγματα στο μικρότερο που εκείνο δεν ξέρει, το 59,6% των γονέων απάντησε "Ναι", ενώ μόνο το 1,8% των γονέων απάντησε "Όχι, δεν είναι". Στη σχετική με τις εντολές ανάμεσα στα αδέρφια ερώτηση, το 28,1% των γονέων απάντησε "Λίγο", ενώ ένα ακριβώς ίσο ποσοστό του δείγματος (28,1%) απάντησε "Πολύ". Στο αν υπάρχει ζήλια ανάμεσα στα αδέρφια, το 89,5% των γονέων απάντησε "Ναι", ενώ το 10,5% απάντησε "Όχι". Σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης, στο πόσο δυνατό είναι το συναίσθημα

αυτό, το 29,8% των γονέων απάντησε “Λίγο”, με μικρή διαφορά το 28,1% απάντησε “Πολύ λίγο”, ενώ το 22,8% απάντησε “Πολύ”. Στην ερώτηση σχετικά με τους λόγους για οποίους θεωρούν, οι γονείς, ότι τα παιδιά ζηλεύουν οι περισσότεροι δήλωσαν τη γονική προσοχή, την γονική αγάπη, ενώ αρκετοί ήταν εκείνοι που δήλωσαν τα παιχνίδια ως αντικείμενο καβγάδων. Σχετικά με το σεβασμό ανάμεσα στα παιδιά, το 91,2% απάντησε “Ναι” υπάρχει, ενώ το 8,8% “Όχι” δεν υπάρχει. Επιπλέον, σχετικά με τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα αδέρφια, το 80,7% των γονέων απάντησε “Ναι” υπάρχει, ενώ το 19,3% απάντησε “Όχι” δεν υπάρχει. Σε συνέχεια, το πόσο ανταγωνιστικά είναι τα παιδιά, το 38,6% των γονέων απάντησε “Πολύ λίγο”, το 31,6% απάντησε “Λίγο”, το 19,3% “Πολύ”, ενώ μόνο το 1,8% απάντησε “Πάρα πολύ”. Στην ερώτηση εάν τα παιδιά περνούν ελεύθερο χρόνο μαζί, το 98,2% του δείγματος απάντησε “Ναι”, ενώ το 1,8% απάντησε “Όχι”. Και σε συνέχεια αυτής, πόσο συχνά τα παιδιά περνούν ελεύθερο χρόνο μαζί, το 33,9% των γονέων απάντησε “Πολύ”, το 32,1% απάντησε “Πάρα πολύ”, το 25% “Λίγο”, ενώ μόνο το 8,9% του δείγματος απάντησε “Πολύ λίγο”. Αναφερόμενοι στο εάν τα παιδιά προσβάλλουν το ένα το άλλο, το 45,6% των γονέων απάντησε “Καθόλου”, το 26,3% απάντησε “Πολύ λίγο”, ενώ μόνο το 3,5% απάντησε “Πάρα πολύ”. Στην ερώτηση εάν η ζήλια επηρεάζει την αγάπη μεταξύ των αδελφών, το 47,4% του δείγματος απάντησε “Καθόλου”, με μικρή διαφορά το 40,4% απάντησε “Λίγο”, το 7% “Αρκετά”, το 1,8% “Πολύ” και τέλος το 3,5% “ Πάρα πολύ”. Στη συνέχεια, στην ερώτηση για το πόσο συχνά παρεμβαίνει ο ένας στο παιχνίδι του άλλου, το 31,6% του δείγματος απάντησε “Λίγο”, όπως επίσης 31,6% των γονέων απάντησαν “Πολύ”, το 26,3% απάντησαν “Πολύ λίγο”. Στην ερώτηση, εάν τα παιδιά μοιάζουν μεταξύ τους, οι γονείς απάντησαν ως εξής, το 82,5% απάντησαν “Ναι”, ενώ το 17,5% απάντησε “Όχι”. Σχετικά με το εάν τα παιδιά ζητάνε βοήθεια το ένα από το άλλο, το 82,5% του δείγματος απάντησε “Ναι”, ενώ το 17,5% απάντησε “Όχι”. Για το εάν υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια (από το μεγαλύτερο προς το μικρότερο), το 52,6% απάντησε “Όχι” και το 47,4% απάντησε “Ναι”. Σε συνέχεια αυτής της ερώτησης, σε τι βαθμό εξουσιάζει ο ένας αδελφός τον άλλον, το 28,1% απάντησε “Καθόλου”, αντιθέτως το 28,1% πάλι των γονέων απάντησε “Λίγο”, ενώ στη μέση αυτών βρίσκεται το “Πολύ λίγο” με το 26,3% να το επιλέγουν και τέλος το 17,5% επέλεξε το “Πολύ”. Στην ερώτηση, εάν το μεγαλύτερο παιδί συμμετέχει στην φροντίδα του μικρότερου, το 70,2% απάντησε “Ναι” και το 29,8% απάντησε “Όχι”. Στο εάν, οι γονείς, πιστεύουν πως η ύπαρξη ενός αδελφού έχει αντίκτυπο στη διαμόρφωση χαρακτήρα των παιδιών, το 96,5% του δείγματος απάντησε “Ναι”, ενώ το 3,5% απάντησε “Όχι”. Στην ερώτηση, εάν κρίνουν πως η γονική συμπεριφορά και αντιμετώπιση επηρεάζει τη ζήλια ανάμεσα στα παιδιά, το 70,2% των γονέων απάντησε θετικά (“Ναι”), ενώ το 29,8% απάντησε αρνητικά (“Όχι”). Ολοκληρώνοντας το ερωτηματολόγιο, οι γονείς κλήθηκαν να απαντήσουν, εθελοντικά, σε ερώτηση

ανοιχτού τύπου σχετικά με το αν επιθυμούσαν να συμπληρώσουν κάτι σε συνέχεια των προηγούμενων ερωτήσεων. Σε γενικές γραμμές, οι απαντήσεις που δόθηκαν αφορούσαν μερικές το φύλο των παιδιών στα οποία αναφέρονται, στο ότι είναι φυσικό ένστικτο επιβίωσης και επικυριαρχίας των παιδιών, ότι σε κάποιες περιπτώσεις επικρατεί το αίσθημα του ανταγωνισμού και όχι της ζήλιας, αλλά και ότι μερικές φορές το μικρότερο παιδί εξουσιάζει μεγαλύτερο και όχι το αντίστροφο. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται συγκεντρωτικά το % των συχνοτήτων ανά κατηγορία ερωτήσεων.

Υποδείξεις	
Καθόλου	1,8%
Πολύ Λίγο	17,5%
Λίγο	38,6%
Πολύ	26,3%
Πάρα Πολύ	15,8%
Συνεργασία	
Καθόλου	1,8%
Πολύ Λίγο	10,5%
Λίγο	36,8%
Πολύ	33,3%
Πάρα Πολύ	17,5%
Βοήθεια	
Καθόλου	1,8%
Πολύ Λίγο	3,5%
Λίγο	22,8%
Πολύ	43,9%
Πάρα Πολύ	28,1%
Διασκέδαση	
Καθόλου	1,8%
Σπάνια	10,5%
Συχνά/Μερικές φορές	59,6%
Συνέχεια	28,1%
Ενδιαφέροντα	
Ναι	70,2%
Όχι	29,8%
Θυμώνουν/Μαλώνουν	
Καθόλου	0%
Πολύ Λίγο	17,5%
Λίγο	29,8%
Πολύ	38,6%
Πάρα Πολύ	14%
Μοιράζονται	
Καθόλου	1,8%
Πολύ Λίγο	8,8%
Λίγο	36,8%

	Πολύ	42,1%
	Πάρα Πολύ	10,5%
Πρόθυμο		
	Ναι, είναι	59,6%
	Μερικές φορές	38,6%
	Όχι, δεν είναι	1,8%
Εντολές		
	Καθόλου	3,5%
	Πολύ Λίγο	14%
	Λίγο	28,1%
	Πολύ	28,1%
	Πάρα Πολύ	26,3%
Ζήλια		
	Ναι	89,5%
	Όχι	10,5%
Συναίσθημα ζήλιας (ένταση)		
	Καθόλου	12,4%
	Πολύ Λίγο	28,1%
	Λίγο	29,8%
	Πολύ	22,8%
	Πάρα Πολύ	7%
Σεβασμός		
	Ναι	91,2%
	Όχι	8,8%
Ανταγωνισμός		
	Ναι	80,7%
	Όχι	19,3%
Ανταγωνιστικά		
	Καθόλου	8,8%
	Πολύ Λίγο	38,6%
	Λίγο	31,6%
	Πολύ	19,3%
	Πάρα Πολύ	1,8%
Ελεύθερος χρόνος		
	Ναι	98,2%
	Όχι	1,8%
Πόσο χρόνο		
	Καθόλου	0%
	Πολύ Λίγο	8,9%
	Λίγο	25%
	Πολύ	33,9%
	Πάρα Πολύ	32,1%
Προσβολές		
	Καθόλου	45,6%
	Πολύ Λίγο	26,3%
	Λίγο	14%
	Πολύ	10,5%
	Πάρα Πολύ	3,5%

Αγάπη		
	Καθόλου	47,4%
	Λίγο	40,4%
	Αρκετά	7%
	Πολύ	1,8%
	Πάρα πολύ	3,5%
Παρεμβολή		
	Καθόλου	1,8%
	Πολύ Λίγο	26,3%
	Λίγο	31,6%
	Πολύ	31,6%
	Πάρα Πολύ	8,8%
Μοιάζουν σε χαρακτήρα		
	Ναι	17,5%
	Όχι	82,5%
Ζήτηση βοήθειας		
	Ναι	82,5%
	Όχι	17,5%
Σχέση εξουσίας		
	Ναι	47,4%
	Όχι	52,6%
Βαθμός εξουσίας		
	Καθόλου	28,1%
	Πολύ Λίγο	26,3%
	Λίγο	28,1%
	Πολύ	17,5%
	Πάρα Πολύ	0%
Φροντίδα		
	Ναι	70,2%
	Όχι	29,8%
Αντίκτυπο στον χαρακτήρα		
	Ναι	96,5%
	Όχι	3,5%
Στάση γονέων		
	Ναι	70,2%
	Όχι	29,8%

Πίνακας 2. Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων.

Chi-square test (χ^2 test)

Μέσω του τεστ chi-square, εξετάστηκαν οι δείκτες συσχετισμού Pearson Chi-Square, ή αλλιώς p-value, των δημογραφικών στοιχείων με κάθε μία από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, με επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p < 0.05$.

Αναφορικά με το φύλο, βρέθηκε συνάφεια με τη προθυμία των μεγαλύτερων παιδιών να μαθαίνουν στα μικρότερα πράγματα που δεν γνωρίζουν ($p=0.013$), αλλά και με το εάν υπάρχει εξουσία ανάμεσα στα παιδιά και συγκεκριμένα από το μεγαλύτερο προς το μικρότερο ($p=0.011$). Όσον αφορά της ηλικία του δείγματος και την ερώτηση εάν το ένα παιδί παρεμβαίνει στο παιχνίδι του άλλου, βρέθηκε συσχετισμός ($p=0.020$), όπως επίσης και με το εάν ζητάει το ένα παιδί βοήθεια από το άλλο ($p=0.021$). Επιπλέον, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει τους λόγους για τους οποίους τα παιδιά ζηλεύουν ($p=0.001$). Επιπλέον, η εργασιακή κατάσταση του δείγματος φάνηκε να επηρεάζει το εάν τα παιδιά συνεργάζονται μεταξύ τους ($p=0.000$) όπως επίσης και με το αν το ένα παιδί βοηθάει το άλλο σε κάτι που το ίδιο δεν μπορεί να κάνει ($p=0.001$). Ωστόσο, η εργασιακή κατάσταση φάνηκε να συσχετίζεται και με το πόσο συχνά διασκεδάζουν μαζί τα παιδιά ($p=0.000$). Με την εργασιακή κατάσταση του δείγματος φαίνεται να συσχετίζεται και με το πόσο συχνά μοιράζονται τα παιδιά τα πράγματά μεταξύ τους ($p=0.000$) αλλά και το εάν το μεγαλύτερο παιδί είναι πρόθυμο να μαθαίνει πράγματα στο μικρότερο που εκείνο δεν γνωρίζει ($p=0.000$). Αρκετά σημαντικός είναι και ο συσχετισμός που προκύπτει από τη εργασιακή κατάσταση των γονέων και το εάν παρατηρείται ζήλια ανάμεσα στα αδέρφια ($p=0.011$). Η εργασιακή κατάσταση του δείγματος συσχετίστηκε, επίσης με το εάν υπάρχει σεβασμός ανάμεσα στα παιδιά ($p=0.033$). Ωστόσο και το αν υφίσταται ανταγωνισμός ανάμεσα στα αδέρφια συσχετίζεται με την εργασιακή κατάσταση του δείγματος ($p=0.042$). Τέλος, η εργασιακή κατάσταση συσχετίζεται και με το εάν το ένα παιδί παρεμβαίνει στο παιχνίδι του άλλου ($p=0.027$). Η οικογενειακή κατάσταση, επίσης, συσχετίζεται με το πόσο ισχυρό είναι το συναίσθημα της ζήλιας ανάμεσα στα αδέρφια ($p=0.005$). Το έτος γέννησης των παιδιών, με τη σειρά του, συσχετίζεται με το πόσο συχνά το ένα παιδί κάνει υποδείξεις στο άλλο ($p=0.045$). Ολοκληρώνοντας, το έτος γέννησης των παιδιών, συσχετίζεται και με το αν υπάρχει εξουσία ανάμεσα στα αδέρφια, κυρίως το μεγαλύτερο να εξουσιάζει το μικρότερο ($p=0.014$).

Independent Samples Test (T-Test)

Ύστερα από την ανάλυση chi-square test βρέθηκε με ποια δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων συσχετίζονται οι θεματικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, ακολούθησε η ανάλυση independent samples test μέσω της οποίας εξετάστηκε εάν η διαφορά στις απαντήσεις μεταξύ των ομάδων (δημογραφικά στοιχεία) είναι στατιστικά σημαντική, με συντελεστή σημαντικότητας $p<0.05$.

Συγκεκριμένα, η ανάλυση T-Test έγινε στις ερωτήσεις που βρέθηκε συσχετισμός με τα δημογραφικά στοιχεία, όπως είδαμε και εκτενώς προηγουμένως. Πιο αναλυτικά λοιπόν, όσον

αφορά τον συσχετισμό του φύλου και της ερώτησης εάν υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια, η διαφορά των απαντήσεων είναι στατιστικά σημαντική ($p=0.004$ και $sig=0.012$). Αναφορικά με την ηλικία του δείγματος, βρέθηκε συσχετισμός με την ερώτηση εάν ζητάει το ένα βοήθεια από το άλλο, η διαφορά μεταξύ των ερωτηθέντων χαρακτηρίζεται σημαντική ($p=0.022$ και $sig=0.000$). Προχωρώντας στην εργασιακή κατάσταση του δείγματος, αποδείχθηκε ότι συσχετίζεται με πολλές θεματικές ερωτήσεις, παρ'όλα αυτά η διαφορά μεταξύ των ερωτηθέντων χαρακτηρίστηκε στατιστικά σημαντική σε δύο μόνο περιπτώσεις. Πιο συγκεκριμένα, στατιστικά σημαντική χαρακτηρίστηκε η διαφορά των απαντήσεων στον συσχετισμό με το πόσο συχνά τα παιδιά μοιράζονται τα πράγματά τους ($p=0.001$ και $sig=0.009$). Στατιστικά σημαντική, χαρακτηρίστηκε και η διαφορά μεταξύ των απαντήσεων στους συσχετισμούς που αφορούσαν την εργασία και το εάν υπάρχει σεβασμός ανάμεσα στα αδέρφια ($p=0.125$ και $sig=0.000$) αλλά και με το εάν υπάρχει ανταγωνισμός ανάμεσα στα αδέρφια ($p=0.103$ και $sig=0.044$).

Median

Μέσω της διαδικασίας της διακύμανσης (Median), βρέθηκε ότι στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, που αφορά τη συνεργασία και τη βοήθεια μεταξύ των αδελφών, η Διακύμανση (Median) ήταν $M=4$, δηλαδή η απάντηση 4 ήταν εκείνη που επιλέχτηκε περισσότερο από τους γονείς. Όσον αφορά το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, που έχει σχέση με τον κοινό χρόνο των αδελφών, η διακύμανση ήταν $M=3$. Στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου, το οποίο σχετιζόταν με τα συναισθήματα ανάμεσα στα αδέρφια, η διακύμανση ήταν $M=3$, ενώ στο πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου που αφορούσε τις σχέσεις μεταξύ των αδελφών, η διακύμανση ήταν ίση με $M=3$.

Συζήτηση

Στην έρευνα αυτή, διερευνήθηκαν οι απόψεις των γονέων για την αδελφική σχέση των παιδιών με διαφορά ηλικίας, για το πώς οι γονείς αντιλαμβάνονται τη σχέση ανάμεσα στα παιδιά τους, πως η στάση τους επηρεάζει τη σχέση αυτή και ποιοι οι λόγοι για τους οποίους εμφανίζεται το συναίσθημα της ζήλιας ανάμεσα στα παιδιά. Παρακάτω εξετάζονται ξεχωριστά τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας αναφορικά με την προαναφερθείσα βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, τα αποτελέσματα παραθέτονται παρακάτω. Σχετικά με το πρώτο ερώτημα και το πως αντιλαμβάνονται οι γονείς την αδελφική σχέση των παιδιών τους και εάν εκείνη επιδρά στον χαρακτήρα τους, αποδείχθηκε ότι ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος επηρεάζουν τις απαντήσεις σχετικά με το παραπάνω ερώτημα. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το φύλο του δείγματος φάνηκε ότι τα δύο φύλα αντιλαμβάνονται διαφορετικά την ύπαρξη (και μη) σχέσης εξουσίας ανάμεσα στα παιδιά τους. Επιπλέον, σημαντική διαφορά στις απαντήσεις του δείγματος σημείωσε η εργασιακή κατάσταση του δείγματος σχετικά με το εάν τα αδέλφια μοιράζονται τα πράγματά τους. Ομοίως, διαφορά σημειώθηκε στις απαντήσεις σχετικά με το εάν υπάρχει σεβασμός και ανταγωνισμός ανάμεσα στα αδέλφια, ερωτήσεις που επηρεάστηκαν και εκείνες από την εργασιακή κατάσταση του δείγματος. Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα για το ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση (εστιάζοντας στο συναίσθημα της ζήλιας και τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα αδέλφια), αποδείχθηκε ότι το φύλο των γονέων (με ύπαρξη σημαντικής διαφοράς ανάμεσα στις απαντήσεις αντρών και γυναικών) και η χρονολογική σειρά γέννησης των παιδιών επηρεάζουν το αν υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέλφια, ενώ το φύλο και η οικογενειακή κατάσταση των γονέων επηρεάζουν το εάν το ένα παιδί παρεμβαίνει στο παιχνίδι του άλλου. Τέλος, στο ερώτημα εάν υπάρχει παράγοντας που επηρεάζει τη στάση των γονέων απέναντι στα φαινόμενα ζήλιας ανάμεσα στα παιδιά, σύμφωνα με την ανάλυση, δεν βρέθηκε κάποιος συσχετισμός.

Αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα που αφορά στον τρόπο που οι γονείς αντιλαμβάνονται την αδελφική σχέση των παιδιών τους προέκυψε από τις απαντήσεις των γονέων ότι η ύπαρξη ενός αδελφού έχει αντίκτυπο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών, επιβεβαιώνοντας τα όσα ειπώθηκαν στην βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η ύπαρξη ενός αδελφού έχει πολύ μεγάλη σημασία και επιρροή στη συμπεριφορά του παιδιού. Τα παιδιά, μέσω της αδελφικής σχέσης, αρχίζουν να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων, να μοιράζονται τα συναισθήματα, την προσοχή των γονέων, ακόμη και τα πράγματά τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και την καλύτερη προσαρμογή των παιδιών στο σχολείο. Ύστερα από έρευνα που διεξήχθη το 2000 από Αμερικάνους δασκάλους (νηπιαγωγούς), τα παιδιά που έχουν τουλάχιστον αδελφό/αδελφή προσαρμόζονται πιο εύκολα,

κάνουν ευκολότερα φίλους, εκφράζονται πιο εύκολα και ελεύθερα, ενώ η τάση να βοηθάνε τα παιδιά, τους φίλους τους, όταν έχουν ανάγκη είναι εντονότερη (Τετράδη, 2014). Η αδελφική σχέση παίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου. Μία αδελφική σχέση στην οποία επικρατούν τα αρνητικά συναισθήματα, οι τσακωμοί και οι συγκρούσεις μπορεί να προκαλέσει αγχώδεις καταστάσεις στο παιδί και να δυσχεραίνει την συνύπαρξή του με άλλα άτομα ακόμα και στο σχολείο (Χάλιος, 2020). Μέσα από την αδελφική σχέση, τα παιδιά, πολλές φορές αντιγράφουν τον ρόλο των γονέων αναλαμβάνοντας τον βοηθητικό ρόλο του φροντιστή προς τα μικρά αδέρφια, κάτι που επιβεβαιώθηκε και από τους γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα αυτή, καθώς η πλειοψηφία ανταποκρίθηκε θετικά στην ερώτηση εάν τα μεγαλύτερα παιδιά συμμετέχουν στην φροντίδα του μικρότερου.

Αναφορικά με το συναίσθημα ζήλιας και την ύπαρξη ανταγωνισμού ανάμεσα στα παιδιά, οι περισσότεροι γονείς αναγνώρισαν την ύπαρξη των συναισθημάτων αυτών με την έντασή τους να βρίσκεται σε μεσαίο (φυσιολογικό) επίπεδο. Η ζήλια είναι ένα λογικό και αναμενόμενο συναίσθημα στην ψυχολογία των παιδιών, ειδικά ύστερα από τον ερχομό ενός αδελφού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει αγάπη ανάμεσά τους. Παρά τη φυσιολογική ύπαρξη του συναισθήματος αυτού, χρειάζεται έλεγχος της έντασης αυτού έτσι ώστε να μην παγιωθεί στη συμπεριφορά του ατόμου και αργότερα οξυνθεί και αρχίσει να επιδρά στις φιλικές του σχέσεις (Δημητροπούλου & Καριτζή & Πολυτσοπούλου, 2015).

Σχετικά με το ερώτημα για το ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την αδελφική σχέση, σύμφωνα με τα ευρήματα της ανάλυσης δεδομένων της παρούσας έρευνας, προέκυψε ότι η σειρά γέννησης των παιδιών σε μία οικογένεια και η διαφορά ηλικίας τους επηρεάζει την ποιότητα της αδελφικής σχέσης, καθώς επιδρά στην ύπαρξη και μη σχέσης εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια αλλά και στις υποδείξεις του ενός παιδιού προς το άλλο. Όπως φάνηκε στα αποτελέσματα, οι δύο αυτοί παράγοντες επιδρούν στις υποδείξεις που κάνει το ένα παιδί στο άλλο, αλλά και στο αν το ένα παιδί εξουσιάζει το άλλο. Η μικρή διαφορά ηλικίας, πολλές φορές, οδηγεί σε συνεχόμενες συγκρούσεις, με την αντιπαλότητα και την τάση για ύπαρξη εξουσίας, στη σχέση, να είναι πολύ έντονες. Αυτό συμβαίνει επειδή τα αδέρφια που έχουν μικρή διαφορά ηλικίας, έως δύο έτη, βιώνουν παρόμοιες αναπτυξιακές περιόδους και η ανάγκη τους για τη γονική αγάπη και προσοχή είναι σχεδόν παρόμοιες και αυτό οδηγεί στις συγκρούσεις (Χάλιος, 2020). Αργότερα, σε μεγαλύτερη ηλικία, τα παιδιά έχουν ανάγκη να αναδείξουν την μοναδικότητά τους σε σχέση με τα αδέρφια τους, επομένως και στη νεαρή και εφηβική ηλικία τα αδέρφια με μικρή διαφορά ηλικίας συγκρούονται μεταξύ τους. (Χάλιος, 2020). Όσον αφορά τη σειρά γέννησης των παιδιών, ύστερα από έρευνες (Milevsky et al., 2005), αποδείχθηκε ότι επηρεάζει σημαντικά την ποιότητα της αδελφικής σχέσης. Με την

γέννησή του, το πρωτότοκο παιδί λαμβάνει τη δική του θέση στην οικογένεια και στη σχέση του με τους γονείς, η οποία ταράσσεται με τον ερχομό του δεύτερου παιδιού. Συνήθως, όταν τα πρωτότοκα παιδιά αναφέρονται στην αδελφική τους σχέση δείχνουν μία αρνητική εντύπωση, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει με τα μικρότερα. Όταν αναφέρονται εκείνα στην αδελφική τους σχέση με τα μεγαλύτερα, μιλούν πιο θερμά προς εκείνα, αναφέροντας μάλιστα ότι όσο περνάει ο καιρός οι συγκρούσεις μειώνονται, οι σχέσεις τους εξομαλύνεται, αντίθετα από τα μεγαλύτερα παιδιά που δεν βλέπουν κάποια ιδιαίτερη βελτίωση με το πέρασμα του χρόνου (Χάλιος, 2020). Αναφορικά με τον αριθμό των παιδιών σε μία οικογένεια, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης των αποτελεσμάτων, αποδείχθηκε ότι ο παράγοντας αυτός δεν επηρεάζει την σχέση ανάμεσα στα αδέρφια. Ο παράγοντας αυτός ανέκαθεν αποτελούσε αντιφατικό αντικείμενο των σχετικών ερευνών. Σύμφωνα με έρευνες των Milevsky, Smoot, Leh και Ruppe (2005), άτομα οικογενειών με πολλά παιδιά, ο δεσμός των αδελφών χαρακτηρίζεται απόμακρος και έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν επιθετική συμπεριφορά, όλων των μορφών (Trippett & Wolke, 2015). Αντίθετα, άλλες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η θαλπωρή και ο θετικός δεσμός των αδελφών υφίστανται σε μεγαλύτερο βαθμό σε αδέρφια που προέρχονται από οικογένειες με περισσότερα παιδιά, η επικοινωνία και η υποστήριξη βρίσκονται σε μεγαλύτερα επίπεδα από τα αδέρφια που προέρχονται από οικογένειες με λιγότερα παιδιά (Riggio, 2006). Τέλος, σύμφωνα με τον Milevsky και συνεργάτες (2005), τα αντιφατικά αυτά αποτελέσματα των ερευνών, βρίσκονται σε μεγάλη εξάρτηση από τις αναπτυξιακές αλλαγές που βιώνουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας (Χάλιος, 2020).

Τέλος, αναφορικά με το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα το οποίο αναφέρεται στο εάν επηρεάζει η στάση των γονέων το συναίσθημα της ζήλιας ανάμεσα στα παιδιά και κατά συνέπεια την αδελφική σχέση, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων υποστήριξε ότι η στάση τους επηρεάζει τα φαινόμενα ζήλιας και κατά συνέπειας της αδελφικής σχέσης. Η σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών είναι η πρώτη σχέση που συνάπτει το άτομο μετά τη γέννησή του, άρα είναι και τα πρώτα συναισθήματα που αισθάνεται το παιδί. Όταν υπάρχει κατανόηση των συναισθημάτων από το οικογενειακό περιβάλλον, οι ανάγκες του καλύπτονται και η ψυχολογική του κατάσταση είναι σταθερή, τότε το παιδί μαθαίνει να ελέγχει τα συναισθήματά του, καθώς και τις αντιδράσεις του, ενώ αργότερα είναι πιο εύκολο να μάθει να κατανοεί τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις των ανθρώπων γύρω του. Σημαντικό είναι επίσης, οι γονείς να εκφράζουν και οι ίδιοι τα συναισθήματά τους μπροστά στα παιδιά, έτσι ώστε να είναι αργότερα και σε εκείνα πιο εύκολο να εκφράζουν τα δικά τους. Όπως επίσης και η ενασχόληση των γονέων για τα συναισθήματα των παιδιών, η συζήτηση για εκείνα μαζί με τα παιδιά, καθώς συμβάλλει στα προκοινωνικά στοιχεία της

συμπεριφοράς των παιδιών, όσον αφορά τα θετικά συναισθήματα, αλλά προλαβαίνει και αρνητικές (ή προβληματικές) αντιδράσεις σε ότι έχει να κάνει με τα αρνητικά συναισθήματα (Μπαμπάλης, 2003). Σε συνδυασμό με τη μορφή της εκάστοτε οικογένειας (πυρηνική, μονογονεϊκή κ.α.). Οι γονείς πρέπει να συζητούν με τα παιδιά τους για τα συναισθήματά τους, αφού η οικογένεια είναι ο θεσμός που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη συναισθηματική κατάσταση των παιδιών σε οποιαδήποτε μορφή κι αν είναι. Τόσο μία οικογένεια με τους δύο γονείς όσο και μία μονογονεϊκή οικογένεια, επηρεάζει συναισθηματικά τα παιδιά για οποιοδήποτε λόγο κι αν έχει μείνει με έναν γονέα η οικογένεια. Οι γονείς οφείλουν να συζητούν, έτσι ώστε αργότερα τα παιδιά να μπορούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους (Μπαμπάλης, 2003). Η οικογένεια οφείλει, επίσης, να διατηρεί καλή την αδελφική σχέση μεταξύ των παιδιών, αφού είναι μία σχέση που χτίζεται καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου και η σωστή επικοινωνία από τη προσχολική ή και βρεφική ηλικία είναι η βάση για μία θετική αδελφική σχέση αργότερα (Πλατή, 2014). Τέλος, αυτό που έχει μεγάλη επιρροή στην επικοινωνία των αδελφών είναι και η συζυγική σχέση και γενικότερα η λειτουργία της οικογένειας. Σε μία οικογένεια της οποίας η λειτουργικότητα χαρακτηρίζεται από θετικά συναισθήματα, η αδελφική σχέση των παιδιών είναι και εκείνη θετική, η αδελφική θαλπωρή και ο δεσμός ανάμεσά τους είναι ισχυρά και θετικά. Ένα θετικό οικογενειακό περιβάλλον συνεπάγεται με τη μείωση του ανταγωνισμού καθώς και της επιθετικότητας ανάμεσα στα αδέρφια. Σύμφωνα με τον Fosco και συνεργάτες (2012) κατά τη περίοδο της εφηβείας, σε αυτόν τον τομέα, καθοριστικό ρόλο παίζει και η σχέση πατέρα-παιδιού (εφήβου) αφού συμβάλλει στην μείωση των αρνητικών συμπεριφορών του παιδιού. Τα προαναφερόμενα δεν σχετίζονται με τη σχέση των παιδιών με τη μητέρα (Χάλιος, 2020). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι και στις ακραίες περιπτώσεις που ο δεσμός της οικογένειας χαρακτηρίζεται υπερβολικός, αυτό δεν δημιουργεί προβληματικές συμπεριφορές τόσο ενδοοικογενειακά όσο και στο γύρω περιβάλλον των ατόμων (Barnett & Hunter, 2012). Αναφορικά με την αρνητική σχέση της οικογένειας, οδηγεί σε επιθετικές και προβληματικές συμπεριφορές των παιδιών. Σύμφωνα με ευρήματα ερευνών, έχει αποδειχθεί ότι άτομα από οικογένειες της οποίας ο δεσμός δεν είναι στενός, παρουσιάζουν μειωμένη κοινωνική συμπεριφορά, σε σύγκριση με παιδιά από οικογένειες που η εγγύτητά τους είναι θετική. Συμπληρωματικά, ο συσχετισμός αυτός σημειώνεται ανεξάρτητα από τη σχέση που υφίσταται ανάμεσα σε γονέα και παιδί. Τέλος, σχετικά με τη συζυγική σχέση, εκείνη που χαρακτηρίζεται από μακρη έχει αρνητικό αντίκτυπο στην αδελφική σχέση των παιδιών, ενώ μία θετική συζυγική σχέση επιδρά θετικά στην αδελφική σχέση των παιδιών, δημιουργώντας καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά (Χάλιος, 2020).

Συμπεράσματα

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των γονέων σχετικά την αδελφική σχέση των παιδιών τους, οι οποίες αποτελούν και την εξαρτημένη μεταβλητή της έρευνας, λαμβάνοντας υπόψιν τα δημογραφικά στοιχεία τους (φύλο, ηλικία κ.τ.λ), αλλά ορισμένους δημογραφικούς παράγοντες σχετικούς με τα παιδιά που συνήθως επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ των αδελφών είτε θετικά είτε αρνητικά, τα οποία δημογραφικά αποτελούν την ανεξάρτητη μεταβλητή της έρευνας (Χάλιος, 2020). Απαραίτητο χαρακτηριστικό του δείγματος της έρευνας ήταν η οικογένεια με τουλάχιστον δύο παιδιά με διαφορά ηλικίας. Για τη διεκπεραίωση της έρευνας, έγινε χρήση μικτής μεθόδου (ποιοτικής και ποσοτικής) με στόχο την καταλληλότερη ανάλυση των αποτελεσμάτων. Η έρευνα έγινε μέσω της χορήγησης ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο περιείχε ερωτήσεις κυρίως κλειστού τύπου (χρήση Κλίμακας Likert), αλλά και ορισμένες ανοιχτού τύπου, στις οποίες οι ερωτώμενοι μπορούσαν να απαντήσουν ότι και όπως επιθυμούσαν. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η εξής, αφού δημιουργήθηκε το ερωτηματολόγιο, χορηγήθηκε διαδικτυακά στην υποψήφια δειγματοληψία και απαντήθηκε, συγκεντρώθηκαν οι απαντήσεις, αναλύθηκαν με το Πακέτο Στατιστικής Ανάλυσης SPSS 26 και παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν στα σχετικά κεφάλαια της εργασίας.

Σύμφωνα με την ανάλυση των αποτελεσμάτων, βρέθηκε ότι οι γονείς αντιλαμβάνονται πως η ύπαρξη ενός, τουλάχιστον, αδελφού επηρεάζει τη διαμόρφωση χαρακτήρα των παιδιών καθώς και τη συμπεριφορά τους. Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, η αδελφική σχέση συμβάλει στη συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών, βοηθώντας τα παιδιά να κατανοούν τα συναισθήματά τους, αρχικά, και επομένως να κατανοήσουν τα συναισθήματα των ανθρώπων γύρω τους, πρώτα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και έπειτα των συνομηλίκων τους (παραδείγματος χάριν των φίλων τους στο σχολείο). Παράλληλα, παρατηρείται ότι η προσαρμογή των παιδιών με αδελφό είναι πιο εύκολη από εκείνα που δεν έχουν αδελφό (Τετράδη, 2014). Η καλή ποιότητα μιας αδελφικής σχέσης μπορεί να συνδεθεί με θετικές συναισθηματικές αντιδράσεις και συμπεριφορές, ενώ αντίστοιχα η κακή ποιότητα της αδελφικής σχέσης μπορεί να συνδεθεί με αγχώδεις συμπεριφορές (Χάλιος, 2020). Όσον αφορά το συναίσθημα της ζήλιας και του ανταγωνισμού, σύμφωνα με τις απαντήσεις των γονέων, το βλέπουν ως κάτι φυσιολογικό στη ζωή τους και τη συγκεκριμένη σχέση που υφίσταται στη ζωή τους (την αδελφική σχέση), χωρίς να έχει παρατηρηθεί ακραία αρνητική σχέση στις συγκεκριμένες απαντήσεις. Χωρίς να αμφισβητείται το αίσθημα της αγάπης ανάμεσα στα αδέρφια, η σχέση ζήλιας και ανταγωνισμού τους δημιουργεί εντάσεις και συγκρούσεις μεταξύ των αδελφών δοκιμάζοντας την καλή ή κακή ποιότητα της σχέσης επιδρώντας στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Δημητροπούλου

& Καριτζή & Πολυτσοπούλου, 2015). Σύμφωνα με τα παραπάνω, **η υπόθεση** πως η αδελφική σχέση επηρεάζει τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των παιδιών **επιβεβαιώνεται**.

Αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την αδελφική σχέση και σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η **υπόθεση** πως η σειρά γέννησης των παιδιών στην οικογένεια επιδρά στην αδελφική σχέση **επιβεβαιώθηκε**. Καθώς ο αδελφός/αδελφή εισέρχεται στην οικογένεια, το πρωτότοκο παιδί διαταράσσεται, αφού δοκιμάζεται η σχέση του μαζί και αναγκάζεται να μοιραστεί την αγάπη τους και την προσοχή τους με τον αδελφό του. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών, τα πρωτότοκα παιδιά όταν αναφέρονται στη σχέση με τα μικρότερα αδέλφια τους, την παρουσιάζουν ως κάτι αρνητικό συναισθηματικά στη ζωή τους και φαίνονται απόμακτρα προς τον αδελφό/-ή τους (ή και τα αδέλφια τους). Αντιθέτως, όταν τα δευτερότοκα (και επόμενα) παιδιά αναφέρονται στην σχέση με τα μεγαλύτερα αδέλφια τους, αναφέρονται με περισσότερη τρυφερότητα παρουσιάζοντας τη σχέση θετική και πιο συγκεκριμένα καθώς ο χρόνος περνά ο δεσμός τους να γίνεται όλο και πιο στενός (Χάλιος, 2020). Σχετικά με τον παράγοντα που αναφέρεται στον αριθμό των παιδιών σε μία οικογένεια και την επιρροή του στην αδελφική σχέση, μέσω της ανάλυσης των αποτελεσμάτων, διαπιστώθηκε ότι δεν επηρεάζει. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ύστερα από σχετικές έρευνες, ο παράγοντας αυτός αποτελεί χρόνια αντιφατικό αντικείμενο έρευνας για τους ερευνητές, καθώς ορισμένοι υποστηρίζουν πως απόμακρος χαρακτηρίζεται ο δεσμός ανάμεσα στα αδέλφια που προέρχονται από πολυμελή οικογένεια (Milevsky, Smoot & Ruppe, 2005), ενώ σύμφωνα με τους Trippett & Wolke (2015), έχει αποδειχθεί ότι περισσότερο υποστηρικτικά, επικοινωνιακά και θετικά προς τα αδέλφια τους παρουσιάζονται τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με πολλά παιδιά (Χάλιος, 2020). Επομένως, η **υπόθεση** πως ο αριθμός των παιδιών σε μία οικογένεια επηρεάζει στην αδελφική σχέση, **δεν επιβεβαιώνεται**.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η στάση των γονέων επηρεάζει τα φαινόμενα ζήλιας ανάμεσα στα αδέλφια, καθώς και την ποιότητα της αδελφικής σχέσης, επομένως η **υπόθεση επιβεβαιώνεται**. Αρχικά, όπως είναι ευρέως γνωστό η οικογένεια είναι ο πρώτος θεσμός που επηρεάζει την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού από τη γέννησή του. Ξεκινώντας από τα συναισθήματα, οι γονείς οφείλουν να σέβονται τα συναισθήματα των παιδιών, να συζητούν για αυτά έτσι ώστε αργότερα να μπορούν τα παιδιά να δίνουν σημασία στα συναισθήματα των άλλων ατόμων γύρω τους (π.χ των φίλων τους, των συμμαθητών τους). Η συζήτηση για τα συναισθήματα, μπορεί να εμφανίσει τα προκοινωνικά στοιχεία στην συμπεριφορά των παιδιών, προλαβαίνοντας καταστάσεις και προβληματικές αντιδράσεις και συμπεριφορές των ατόμων (Μπαμπάλης, 2003). Ωστόσο, η λειτουργία της οικογένειας, καθώς και οι σχέσεις των μελών της

επηρεάζουν την ποιότητα της αδελφικής σχέσης. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες της οποίας ο δεσμός χαρακτηρίζεται θετικός, παρουσιάζουν λιγότερες πιθανότητες να εμφανίσουν επιθετικές και ανταγωνιστικές συμπεριφορές απέναντι στα αδέρφια τους, από τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που επικρατούν τα αρνητικά συναισθήματα και οι αρνητικές σχέσεις, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί το ενδεχόμενο των περιπτώσεων όπου ο δεσμός της οικογένειας χαρακτηρίζεται ακραίος και πέρα από τις θετικές επιρροές, έχει και αρκετές αρνητικές (Χάλιος, 2020). Εκτός από τη σχέση όλων των μελών της οικογένειας, σημαντικό ρόλο παίζει και η συζυγική σχέση των γονέων. Όταν η συζυγική σχέση είναι θετική, αυτό έχει θετικές επιρροές όσον αφορά την αδελφική σχέση των παιδιών, αντιθέτως όταν μια συζυγική σχέση χαρακτηρίζεται απόμακρη, προκαλεί προβλήματα στη σχέση μεταξύ των παιδιών, χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο τα παιδιά να μιμούνται καταστάσεις από τη σχέση των γονέων, στη σχέση με τα αδέρφια τους (Χάλιος, 2020).

Περιορισμοί έρευνας

Ο κύριος περιορισμός της έρευνας είναι ότι η χορήγηση του ερωτηματολογίου έγινε διαδικτυακά (λόγω της πανδημίας) και η απήχηση του δείγματος ήταν λιγότερη από αυτή που προσδοκούσαμε. Υπάρχει η πεποίθηση ότι εάν η χορήγηση είχε γίνει με έντυπη τη μορφή του ερωτηματολογίου, η συμμετοχή θα ήταν μεγαλύτερη και τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πιο αντιπροσωπευτικά. Εκτός αυτού, εξαιτίας της ηλεκτρονικής μορφής του ερωτηματολογίου, δε υπήρχαν περιθώρια επιλογής του δείγματος, έγινε με τη μέθοδο της “χιονοστιβάδας”, ενώ εάν η παράδοση γινόταν απευθείας από την ερευνήτρια (με φυσική παρουσία) θα γινόταν πιο σωστή επιλογή του δείγματος αποφεύγοντας τα άτομα που δεν πληρούσαν τα κριτήρια, όπως για παράδειγμα γονείς δίδυμων παιδιών, κάτι το οποίο επηρέασε την έκβαση των αποτελεσμάτων (Χάλιος, 2020).

Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Μελλοντικές έρευνες μπορούν να ερευνήσουν πιο διεξοδικά την επιρροή που έχει ο αριθμός των παιδιών μίας οικογένειας στην αδελφική σχέση, συγκρίνοντας τις οικογένειες με δύο παιδιά με τις οικογένειες με τρία ή παραπάνω παιδιά. Επιπλέον, θα μπορούσαν να συμπεριληφθεί στην έρευνα και τη σημασία που έχει το φύλο στη σχέση μεταξύ των αδελφών, κάτι που δεν έγινε στην παρούσα έρευνα. Κάτι ακόμη που θα μπορούσε να επηρεάζει τα αποτελέσματα μιας σχετικής έρευνας είναι εάν οι γονείς έχουν αδέρφια ή όχι, καθώς αυτό μπορεί να επηρεάζει την αντίληψη των γονέων για την αδελφική σχέση των παιδιών αλλά και την στάση απέναντι σε αυτή.

Επίλογος

Συμπερασματικά, αντιλαμβανόμαστε πως η οικογένεια διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, επηρεάζοντας ταυτόχρονα και την σχέση των παιδιών με τα αδέρφια τους. Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι γονείς τη σχέση αυτή, η στάση τους προς εκείνη, καθώς και ορισμένοι δημογραφικοί παράγοντες είναι εκείνοι που επιδρούν ή ερευνώνται εάν επιδρούν στην ποιότητα της αδελφικής σχέσης. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας, έγινε γνωστό ότι ο αριθμός των παιδιών σε μία οικογένεια δεν επηρεάζει την αδελφική σχέση, κάτι το οποίο αποτελεί γενικότερα αντιφατικό ερευνητικό αντικείμενο σε σχετικές έρευνες. Επιπλέον, μία ακόμη συμβολή της παρούσας εργασίας στην σχετική βιβλιογραφία είναι πως η αδελφική σχέση έχει διερευνηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό για τις περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει τουλάχιστον ένα παιδί μη τυπικής ανάπτυξης. Ως επί των πλείστων, διερευνήθηκαν οι σχέσεις των αδελφών με διαφορά ηλικίας, αφού υπάρχει κενό στη σχετική βιβλιογραφία, έτσι ώστε να γίνουν γνωστά καταστάσεις και τρόποι με τους οποίους οι γονείς θα μπορούν να ελέγχουν τη σχέση των παιδιών με διαφορά ηλικίας και όχι μόνο αυτή στις ειδικές περιπτώσεις, όπως αυτές που προαναφέρθηκαν. Όπως είναι ευρέως κατανοητό, ο θεσμός του σχολείου διαφέρει αρκετά από εκείνον τα προηγούμενα χρόνια, αφού δεν επικεντρώνεται μόνο στο κομμάτι της διδασκαλίας αλλά υποστηρίζει και προωθεί τη συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών. Πλέον ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό σύστημα (Γιαννιώτη, 2004) περιλαμβάνει και τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Επομένως, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προωθούν την εξωτερική των συναισθημάτων, να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να συζητούν με τα παιδιά για αυτά έτσι ώστε και τα παιδιά, με τη σειρά τους, να εκφράζουν τα δικά τους. Εκτός αυτού, μέσω αυτών, τα παιδιά θα αποκτήσουν μεγαλύτερη ανοχή στην διαφορετικότητα των άλλων παιδιών και τις συναισθηματικές αντιδράσεις και καταστάσεις τους (Γιαννιώτη, 2004). Σημαντικό ρόλο στην συναισθηματική νοημοσύνη του ατόμου διαδραματίζει η ύπαρξη ενός αδελφού/-ής, καθώς από νωρίς μαθαίνουν να υπολογίζουν και τη συναισθηματική κατάσταση του “διπλανού” τους. Τέλος, καθώς γνωρίζουμε ότι η οικογένεια παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην αδελφική σχέση και την ποιότητά της, θεωρείται πλέον σημαντικό, αν όχι απαραίτητο, οι γονείς να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με το οικογενειακό σύστημα και τη λειτουργικότητά του, συμμετέχοντας σε σχετικά μαθήματα σε σχολές, όπως για παράδειγμα σχολές γονέων, δεδομένου του ότι το μορφωτικό επίπεδο, σύμφωνα με την ανάλυση των αποτελεσμάτων, επηρεάζει τους λόγους για τους οποίους τα αδέρφια ζηλεύουν (Χάλιος, 2020).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξανδράτου, Β., (2014). *Η συναισθηματική νοημοσύνη σε σχέση με το κλίμα της τάξης και τη σχολική επίδοση των παιδιών* (Διδακτορική Διατριβή). Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε από:

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/39119#page/107/mode/1up>

Γιαννιώτη, Χ. (2004). *Συναισθηματική νοημοσύνη και κοινωνική συμπεριφορά παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας* (Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος. Ανακτήθηκε από:

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/10325/P0010325.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Γκούγκου, Α., Παπαζήση, Ν., Τασολάμπρου, Μ. (2009). *Η οικογένεια ως μέσο κοινωνικοποίησης, διαπαιδαγώγησης και πειθαρχίας των παιδιών, χωρίς τη χρήση σωματικής τιμωρίας* (Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πατρών.

Ανακτήθηκε από:

http://www.lib.teipat.gr/ptyxiakes/seyp/seyp_ke/2006-2010/7603pe.pdf

Δουγαλή, Σ., (2019). *Η συναισθηματική μετάβαση του νηπίου από τον παιδικό σταθμό στο νηπιαγωγείο* (Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Ανακτήθηκε από:

<http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1233/%ce%a3%cf%84%ce%b5%cf%86%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1%20%ce%94%ce%bf%cf%85%ce%b3%ce%b1%ce%bb%ce%ae.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ζαφειρόπουλος, Κ., (2015). *Πως γίνεται μία επιστημονική εργασία;: Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Κρουσταλάκης, Σ., (2011). *Η αγωγή και οι φορείς της στο έργο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη* (Διδακτορική Διατριβή). Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ανακτήθηκε από:

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/32665#page/101/mode/1up>

Μανωλοπούλου, Χ., Κόκκινος, Κ. & Δαβάζογλου, Α. (2021). Ποιότητα αδελφικής σχέσης και προσαρμογή τυπικώς αναπτυσσόμενων παιδιών και εφήβων με αδελφό/αδελφή με διανοητική αναπτυξιακή διαταραχή: Βιβλιογραφική ανασκόπηση. *Προσχολική και Σχολική Εκπαίδευση*, 9(1), 52-91. Ανακτήθηκε από:

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/education/article/view/26815>

Μπαμπάλης, Θ., (2003). *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών: ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην οικογένεια και το σχολείο: σύγκριση με μαθητές από πυρηνικές οικογένειες* (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ανακτήθηκε από:

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/15664#page/4/mode/1up>

Μπόικος, Σ., (2017). *Ψυχολογικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά παιδιών προσχολικής ηλικίας που προσήλθαν στο Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Κέρκυρας την επταετία 2007-2014*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Ανακτήθηκε από:

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/12031/1/BoikosS_2017.pdf

Παπουτσή, Δ., (2020). *Φυσική δραστηριότητα και γνωστική ανάπτυξη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας* (Πτυχιακή Εργασία). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Ανακτήθηκε από:

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11417/1/Papoutsid_2020.pdf

Πλατή, Χ., (2014). *Οικογένεια με παιδί με ειδικές ανάγκες: αδελφική σχέση των πρωτότοκων παιδιών* (Προπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ανακτήθηκε από:

<https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/6011/file0.pdf?sequence=1>

Ρεμπουτζιάς, Ι., (2019). *Στάσεις και αξίες ενηλίκων για τις “εναλλακτικές” σύγχρονες μορφές οικογένειας* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Ανακτήθηκε από:

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11869/1/RempoutziasI_2019.pdf

Σόντρα, Μ., (2016). *Η κοινωνική συμπεριφορά και η κατανόηση των συναισθημάτων στην προσχολική ηλικία* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/284723/files/GRI-2016-17252.pdf>

Τετράδη, Ε., (2016). *Διερεύνηση της αδελφικής σχέσης και αυτοεκτίμησης εφήβων με ΔΑΦ-Συγκριτική μελέτη* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/285069/files/GRI-2016-17422.pdf>

Τζέτζης, Γ. & Λόλα, Α. (2015). *Κινητική μάθηση και ανάπτυξη: Κινητική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλιππος.

Τζήμα, Ο., (2017). *Συναισθηματική νοημοσύνη και καλλιέργεια συναισθηματικής αγωγής* (Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου.

Ανακτήθηκε από:

https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/7613/Tzima%2c%20Olimpia_SLT_2017.pdf?sequence=1

Χάλιος, Η., (2020). *Λειτουργία της οικογένειας και αδελφική σχέση* (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ανακτήθηκε από:

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/47945#page/1/mode/2up>

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Conger, K.J & Kramer, L. (2010). Introduction to the Special Section: Perspectives on Sibling Relationships Advancing Child Development Research. *Children Development Perspectives*, 2, 69-71. Ανακτήθηκε από:

https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1750-8606.2010.00120.x?casa_token=9PS5Cq798uEAAAAA%3A_ngPja1aCcQRNv4-LeGyTauMKIGStU0BERchvExto97uTUu536DkyPku2sBddXX6eazjZzawxWKE

Lightfoot, C., Cole, M. and Cole, S.R., (2009). “THE DEVELOPMENT OF CHILDREN”, Στο Μπαμπλέκου, Ζ. (Επιμ.), Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.

Παράρτημα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Διερεύνηση των σχέσεων των αδελφών με διαφορά ηλικίας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας με στόχο την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση της αδελφικής σχέσης στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία. Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Αποτελείται από δύο μέρη, το πρώτο μέρος αφορά στη συμπλήρωση των δημογραφικών σας στοιχείων ενώ το δεύτερο περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν στη σχέση των αδελφών.

Η διαδικασία συμπλήρωσής του θα διαρκέσει περίπου 15-20 λεπτά.

Θα σας παρακαλούσα να συμπληρώσετε όλες τις παρακάτω ερωτήσεις.

Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων για τον χρόνο σας.

Οδηγίες συμπλήρωσης κλίμακας:

1= Καθόλου

2= Πολύ λίγο

3= Λίγο

4= Πολύ

5= Πάρα πολύ

Κακούρη Κατερίνα

Email επικοινωνίας: katerina.kkr@gmail.com

Ηλικία *

- 20-30 ετών
- 31-40 ετών
- 41-50 ετών
- >50

Μορφωτικό επίπεδο *

- Απόφοιτος Δημοτικού
- Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Μεταλυκειακή Εκπαίδευση
- Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ
- Μεταπτυχιακές Σπουδές/ Διδακτορικό
- Άλλο...

Εργασιακή κατάσταση *

- Πλήρης απασχόληση
- Μερική απασχόληση
- Εποχιακή απασχόληση
- Οικιακά
- Συνταξιούχος
- Άνεργος/-η
- Άλλο...

Οικογενειακή κατάσταση *

- Εγγαμος/-η
- Μονογονεϊκή οικογένεια
- Άλλο...

Πόσα παιδιά έχετε; *

Κείμενο σύντομης απάντησης

Ετος γέννησης παιδιών (σε χρονολογική σειρά) *

Κείμενο μακροσκελούς απάντησης

Μέρος Β

Ερωτήσεις για την αδελφική σχέση

Πόσο συχνά παρατηρείτε ότι τα παιδιά σας κάνουν υποδείξεις το ένα στο άλλο; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Συνήθως τα περισσότερα αδέρφια συνεργάζονται μεταξύ τους, ενώ υπάρχουν αδέρφια που δεν συνεργάζονται. Τα παιδιά σας πόσο συνεργάζονται μεταξύ τους; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο συχνά βοηθάει το ένα σας παιδί το άλλο σε κάτι που δεν μπορεί να κάνει το ίδιο; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο συχνά τα παιδιά σας διασκεδάζουν μαζί; *

- Καθόλου
- Σπάνια
- Συχνά/Μερικές φορές
- Συνέχεια

Τα παιδιά σας έχουν κοινά ενδιαφέροντα; *

- Ναι
- Όχι

Συνηθίζουν τα παιδιά σας να θυμώνουν και να μαλώνουν μεταξύ τους; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Πόσο συχνά τα παιδιά σας μοιράζονται τα πράγματά τους; *

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

Το μεγαλύτερο παιδί σας είναι πρόθυμο να μαθαίνει στο μικρό πράγματα που δεν γνωρίζει; *

- Ναι, είναι
- Μερικές φορές
- Όχι, δεν είναι

Το μεγαλύτερο παιδί σας δίνει εντολές στο μικρότερο; (π.χ "πήγαινε μέσα" κτλ) *

Καθόλου 1 2 3 4 5 Πάρα πολύ

Παρατηρείτε ζήλια ανάμεσα στα παιδιά σας; *

- Ναι
- Όχι

Πόσο δυνατό είναι το συναίσθημα της ζήλιας μεταξύ τους; *

Μέτριο 1 2 3 4 5 Ισχυρό

Για ποιούς λόγους θεωρείτε ότι τα παιδιά σας ζηλεύουν και πώς το εκδηλώνουν;

Κείμενο σύντομης απάντησης

.....

Περνούν τα αδέρφια ελεύθερο χρόνο μαζί; *

Ναι

Όχι

Πόσο συχνά τα παιδιά σας περνούν ελεύθερο χρόνο μαζί;

Καθόλου 1 2 3 4 5 Πάρα πολύ

Τα παιδιά σας προσβάλλουν το ένα το άλλο; (π.χ χαρακτηρισμοί ή "δεν σ'αγαπάει η μαμά και ο μπαμπάς"). *

Καθόλου 1 2 3 4 5 Πάρα πολύ

Επηρεάζει η ζήλια την αγάπη μεταξύ των αδελφών; *

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Πόσο συχνά παρεμβαίνει ο ένας στο παιχνίδι του άλλου; *

Καθόλου 1 2 3 4 5 Πάρα πολύ

Θεωρείτε ότι τα παιδιά σας μοιάζουν στον χαρακτήρα; *

Ναι

Όχι

Ζητάει βοήθεια το ένα από το άλλο; *

Ναι

Όχι

Υπάρχει σχέση εξουσίας ανάμεσα στα αδέρφια; (μεγαλύτερο στο μικρότερο) *

Ναι

Όχι

Σε τι βαθμό ο ένας αδελφός εξουσιάζει τον άλλον;

	1	2	3	4	5	
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

Το μεγαλύτερο παιδί συμμετέχει στη φροντίδα του μικρότερου; *

- Ναι
- Όχι

Πιστεύετε πως η ύπαρξη ενός αδελφού έχει αντίκτυπο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών; *

- Ναι
- Όχι

Κρίνετε ότι η δική σας συμπεριφορά/αντιμετώπιση επηρεάζει τη ζήλια ανάμεσα στα παιδιά σας; *

- Ναι
- Όχι

Είναι κάτι που θα θέλατε να συμπληρώσετε εσείς σε συνέχεια των προηγούμενων ερωτήσεων;

Κείμενο μακροσκελούς απάντησης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Πίνακες ανάλυσης των δεδομένων μέσω του Πακέτου Στατιστικής Ανάλυσης SPSS.

Πίνακες Συχνότητων (frequencies)

Φύλο						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	ΑΝΤΡΑΣ	16	28.1	28.1	28.1	
	ΓΥΝΑΙΚΑ	41	71.9	71.9	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Ηλικία						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	31-40	19	33.3	33.3	33.3	
	41-50	32	56.1	56.1	89.5	
	>50	6	10.5	10.5	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Μορφωτικό						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	1	1.8	1.8	1.8	
	Μεταλυκειακή Εκπαίδευση	8	14.0	14.0	15.8	
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	19	33.3	33.3	49.1	
	Μεταπτυχιακές Σπουδές/ Διδακτορικό	29	50.9	50.9	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Εργασία						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Πλήρης Απασχόληση	45	78.9	78.9	78.9	
	Μερική Απασχόληση	7	12.3	12.3	91.2	
	Οικιακά	2	3.5	3.5	94.7	
	Συνταξιούχος	1	1.8	1.8	96.5	
	Άνεργος/-η	2	3.5	3.5	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Έγγαμος						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Ναι	55	96.5	96.5	96.5	
	Όχι	2	3.5	3.5	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Μονογονεϊκή					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	1	1.8	1.8	1.8
	Όχι	56	98.2	98.2	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Άλλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		56	98.2	98.2	98.2
	Ελεύθερη συμβίω	1	1.8	1.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Αρ. παιδιών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δύο	56	98.2	98.2	98.2
	Τρία	1	1.8	1.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Έτος γέννησης					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2001-2006	1	1.8	1.8	1.8
	2001-2007	1	1.8	1.8	3.5
	2001-2015	1	1.8	1.8	5.3
	2002-2005	2	3.5	3.5	8.8
	2005-2015	1	1.8	1.8	10.5
	2005-2016	1	1.8	1.8	12.3
	2006-2013	2	3.5	3.5	15.8
	2006-2015	2	3.5	3.5	19.3
	2007-2008	1	1.8	1.8	21.1
	2007-2009	2	3.5	3.5	24.6
	2007-2010	1	1.8	1.8	26.3
	2009-2011	1	1.8	1.8	28.1
	2009-2011-2018	1	1.8	1.8	29.8
	2009-2012	1	1.8	1.8	31.6
	2009-2014	1	1.8	1.8	33.3
	2010-2013	1	1.8	1.8	35.1
	2011-2014	1	1.8	1.8	36.8
	2011-2016	1	1.8	1.8	38.6
	2012-2014	1	1.8	1.8	40.4
	2012-2015	2	3.5	3.5	43.9
	2013-2015	1	1.8	1.8	45.6
	2013-2016	8	14.0	14.0	59.6
	2013-2017	1	1.8	1.8	61.4
	2014-2017	2	3.5	3.5	64.9
	2014-2019	1	1.8	1.8	66.7
	2014-2020	1	1.8	1.8	68.4
	2015-2017	4	7.0	7.0	75.4
	2015-2018	4	7.0	7.0	82.5
	2015-2019	4	7.0	7.0	89.5
	2016-2009	1	1.8	1.8	91.2
2016-2018	1	1.8	1.8	93.0	
2017-2019	4	7.0	7.0	100.0	
Total		57	100.0	100.0	

Υποδείξεις					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8
	Πολύ Λίγο	10	17.5	17.5	19.3
	Λίγο	22	38.6	38.6	57.9
	Πολύ	15	26.3	26.3	84.2
	Πάρα Πολύ	9	15.8	15.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Συνεργασία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8
	Πολύ Λίγο	6	10.5	10.5	12.3
	Λίγο	21	36.8	36.8	49.1
	Πολύ	19	33.3	33.3	82.5
	Πάρα Πολύ	10	17.5	17.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Βοήθεια					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8
	Πολύ Λίγο	2	3.5	3.5	5.3
	Λίγο	13	22.8	22.8	28.1
	Πολύ	25	43.9	43.9	71.9
	Πάρα Πολύ	16	28.1	28.1	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Διασκέδαση					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8
	Σπάνια	6	10.5	10.5	12.3
	Συχνά/Μερικές Φορές	34	59.6	59.6	71.9
	Συνέχεια	16	28.1	28.1	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Ενδιαφέροντα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	38	66.7	66.7	66.7
	Όχι	19	33.3	33.3	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Τσακωμοί						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Πολύ Λίγο	10	17.5	17.5	17.5	
	Λίγο	17	29.8	29.8	47.4	
	Πολύ	22	38.6	38.6	86.0	
	Πάρα Πολύ	8	14.0	14.0	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Μοιράζονται						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8	
	Πολύ Λίγο	5	8.8	8.8	10.5	
	Λίγο	21	36.8	36.8	47.4	
	Πολύ	24	42.1	42.1	89.5	
	Πάρα Πολύ	6	10.5	10.5	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Προθυμία						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Ναι, είναι	34	59.6	59.6	59.6	
	Μερικές Φορές	22	38.6	38.6	98.2	
	Όχι, δεν είναι	1	1.8	1.8	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Εντολές						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Καθόλου	2	3.5	3.5	3.5	
	Πολύ Λίγο	8	14.0	14.0	17.5	
	Λίγο	16	28.1	28.1	45.6	
	Πολύ	16	28.1	28.1	73.7	
	Πάρα Πολύ	15	26.3	26.3	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Ζήλια						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Ναι	51	89.5	89.5	89.5	
	Όχι	6	10.5	10.5	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Συναίσθημα						
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Καθόλου	7	12.3	12.3	12.3	
	Πολύ Λίγο	16	28.1	28.1	40.4	
	Λίγο	17	29.8	29.8	70.2	
	Πολύ	13	22.8	22.8	93.0	
	Πάρα Πολύ	4	7.0	7.0	100.0	
	Total	57	100.0	100.0		

Λόγοι ζήλιας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		17	29.8	29.8	29.8
	Αποκλειστικότητα	1	1.8	1.8	31.6
	Για κάποιο παιχνίδι, φωνάζουν	1	1.8	1.8	33.3
	Για παιχνίδι, με ξύλο	1	1.8	1.8	35.1
	Για τα παιχνίδια, γκρινιάζουν	1	1.8	1.8	36.8
	Για τα πάντα, τσακώνονται και φων	1	1.8	1.8	38.6
	Για τη γονική αγάπη, γκρινιάζουν	1	1.8	1.8	40.4
	Για την προσοχή των γονέων και τα	1	1.8	1.8	42.1
	Γονική αγάπη	3	5.3	5.3	47.4
	Γονική αγάπη, θυμώνουν	1	1.8	1.8	49.1
	Γονική αγάπη, κτητικότητα	1	1.8	1.8	50.9
	Γονική αγάπη, προσοχή	1	1.8	1.8	52.6
	Γονική αγάπη, προσοχή, τρόπος αντ	1	1.8	1.8	54.4
	Γονική προσοχή	13	22.8	22.8	77.2
	Γονική προσοχή, νεύρα	1	1.8	1.8	78.9
	Γονική προσοχή, παιχνίδια	1	1.8	1.8	80.7
	Διαφορά ηλικίας	3	5.3	5.3	86.0
	Διάφορους	1	1.8	1.8	87.7
	Διεκδίκηση προσοχής και επικυρι	1	1.8	1.8	89.5
	Μαθήματα	1	1.8	1.8	91.2
Παιχνίδια, γονική αγάπη	1	1.8	1.8	93.0	
Παιχνίδια, εκνευρίζονται	1	1.8	1.8	94.7	
Σχολική επίδοση	1	1.8	1.8	96.5	
Τρόπο αντιμετώπισης από τους γον	1	1.8	1.8	98.2	
Υπεροχή	1	1.8	1.8	100.0	
Total		57	100.0	100.0	

Σεβασμός					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	50	87.7	87.7	87.7
	Όχι	7	12.3	12.3	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Ανταγωνισμός					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	44	77.2	77.2	77.2
	Όχι	13	22.8	22.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Ανταγωνιστικά					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	8.8	8.8	8.8
	Πολύ Λίγο	21	36.8	36.8	45.6
	Λίγο	19	33.3	33.3	78.9
	Πολύ	11	19.3	19.3	98.2
	Πάρα Πολύ	1	1.8	1.8	100.0
	Total		57	100.0	100.0

Ελ.χρόνος					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	54	94.7	94.7	94.7
	Όχι	3	5.3	5.3	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Πόσο χρόνο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ Λίγο	5	8.8	8.8	8.8
	Λίγο	14	24.6	24.6	33.3
	Πολύ	20	35.1	35.1	68.4
	Πάρα Πολύ	18	31.6	31.6	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Προσβολές					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	26	45.6	45.6	45.6
	Πολύ Λίγο	15	26.3	26.3	71.9
	Λίγο	8	14.0	14.0	86.0
	Πολύ	6	10.5	10.5	96.5
	Πάρα Πολύ	2	3.5	3.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Ζήλια αγάπη					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	27	47.4	47.4	47.4
	Λίγο	23	40.4	40.4	87.7
	Αρκετά	4	7.0	7.0	94.7
	Πολύ	1	1.8	1.8	96.5
	Πάρα πολύ	2	3.5	3.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Παρεμβολή					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.8	1.8	1.8
	Πολύ Λίγο	15	26.3	26.3	28.1
	Λίγο	18	31.6	31.6	59.6
	Πολύ	18	31.6	31.6	91.2
	Πάρα Πολύ	5	8.8	8.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Μοιάζουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	10	17.5	17.5	17.5
	Όχι	47	82.5	82.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Ζήτηση βοήθειας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	47	82.5	82.5	82.5
	Όχι	10	17.5	17.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Εξουσία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	27	47.4	47.4	47.4
	Όχι	29	50.9	50.9	98.2
	3	1	1.8	1.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Βαθμός εξουσίας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	17	29.8	29.8	29.8
	Πολύ Λίγο	15	26.3	26.3	56.1
	Λίγο	15	26.3	26.3	82.5
	Πολύ	10	17.5	17.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Φροντίδα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	40	70.2	70.2	70.2
	Όχι	17	29.8	29.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Αντίκτυπος					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	55	96.5	96.5	96.5
	Όχι	2	3.5	3.5	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Γονείς					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	40	70.2	70.2	70.2
	Όχι	17	29.8	29.8	100.0
	Total	57	100.0	100.0	

Συμπλήρωση					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		49	86.0	86.0	86.0
	Γονική προσοχή	1	1.8	1.8	87.7
	Όχι καλή αδελφική σχέση	1	1.8	1.8	89.5

Περισσότερος ανταγωνισμός	1	1.8	1.8	91.2
Πρόκειται για κορίτσια	1	1.8	1.8	93.0
Προτιμάται η μικρή διαφορά ηλικί	1	1.8	1.8	94.7
Σε μικρότερη ηλικία, η ζήλια ήταν	1	1.8	1.8	96.5
Τα μικρότερα ασκούν μεγαλύτερη ε	1	1.8	1.8	98.2
Το μεγάλο είναι κορίτσι, το μικρό	1	1.8	1.8	100.0
Total	57	100.0	100.0	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Πίνακες Chi-square Test (χ^2 test)

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8.638 ^a	2	.013
Likelihood Ratio	8.779	2	.012
Linear-by-Linear Association	5.564	1	.018
N of Valid Cases	57		

a. 2 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .28.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8.953 ^a	2	.011
Likelihood Ratio	9.499	2	.009
Linear-by-Linear Association	8.463	1	.004
N of Valid Cases	57		

a. 2 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .28.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	18.212 ^a	8	.020
Likelihood Ratio	20.424	8	.009
Linear-by-Linear Association	7.226	1	.007
N of Valid Cases	57		

a. 9 cells (60.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .11.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7.716 ^a	2	.021
Likelihood Ratio	7.565	2	.023
Linear-by-Linear Association	4.264	1	.039
N of Valid Cases	57		

a. 3 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.05.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	115.015 ^a	72	.001
Likelihood Ratio	67.248	72	.637
N of Valid Cases	57		

a. 97 cells (97.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	44.824 ^a	16	.000
Likelihood Ratio	22.502	16	.128
Linear-by-Linear Association	.301	1	.583
N of Valid Cases	57		

a. 22 cells (88.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40.534 ^a	16	.001
Likelihood Ratio	23.383	16	.104
Linear-by-Linear Association	2.690	1	.101
N of Valid Cases	57		

a. 22 cells (88.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	36.776 ^a	12	.000
Likelihood Ratio	16.224	12	.181
Linear-by-Linear Association	7.176	1	.007
N of Valid Cases	57		

a. 18 cells (90.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	55.417 ^a	16	.000
Likelihood Ratio	30.627	16	.015
Linear-by-Linear Association	.001	1	.973
N of Valid Cases	57		

a. 23 cells (92.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	31.262 ^a	8	.000
Likelihood Ratio	12.671	8	.124
Linear-by-Linear Association	1.429	1	.232
N of Valid Cases	57		

a. 13 cells (86.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12.996 ^a	4	.011
Likelihood Ratio	8.592	4	.072
Linear-by-Linear Association	2.306	1	.129
N of Valid Cases	57		

a. 8 cells (80.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .11.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10.453 ^a	4	.033
Likelihood Ratio	8.086	4	.088
Linear-by-Linear Association	2.559	1	.110
N of Valid Cases	57		

a. 7 cells (70.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .12.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9.900 ^a	4	.042
Likelihood Ratio	9.529	4	.049
Linear-by-Linear Association	.242	1	.623
N of Valid Cases	57		

a. 7 cells (70.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .23.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	28.614 ^a	16	.027
Likelihood Ratio	18.900	16	.274
Linear-by-Linear Association	.437	1	.508
N of Valid Cases	57		

a. 22 cells (88.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	14.805 ^a	4	.005
Likelihood Ratio	8.953	4	.062
Linear-by-Linear Association	5.503	1	.019
N of Valid Cases	57		

a. 6 cells (60.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .14.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	1.619 ^a	4	.805
Likelihood Ratio	1.933	4	.748
N of Valid Cases	57		

a. 6 cells (60.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	.983 ^a	2	.612
Likelihood Ratio	1.369	2	.504
N of Valid Cases	57		

a. 4 cells (66.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .02.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Πίνακες Ανάλυσης T-Test

Group Statistics					
	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Προθυμία	ΑΝΤΡΑΣ	16	1.69	.479	.120
	ΓΥΝΑΙΚΑ	41	1.32	.521	.081
Εξουσία	ΑΝΤΡΑΣ	16	1.88	.500	.125
	ΓΥΝΑΙΚΑ	41	1.41	.499	.078

Independent Samples Test						
	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Προθυμία	Equal variances assumed	.072	.789	2.463	55	.017
	Equal variances not assumed			2.559	29.720	.016
Εξουσία	Equal variances assumed	6.758	.012	3.129	55	.003
	Equal variances not assumed			3.126	27.365	.004

Group Statistics					
	Ηλικία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Παρεμβολή	31-40	19	3.68	1.057	.242
	41-50	32	3.00	.842	.149
Ζήτηση βοήθειας	31-40	19	1.37	.496	.114
	41-50	32	1.06	.246	.043

Independent Samples Test		
	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper	
Παρεμβολή	Equal variances assumed	2.874	.096	2.549	49	.014	.684	.268	.145	1.224
	Equal variances not assumed			2.405	31.537	.022	.684	.285	.104	1.264
Ζήτηση βοήθειας	Equal variances assumed	40.661	.000	2.947	49	.005	.306	.104	.097	.515
	Equal variances not assumed			2.513	23.359	.019	.306	.122	.054	.558

Group Statistics						
	Εργασία	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Συνεργασία	Πλήρης Απασχόληση	45	3.53	.842	.126	
	Μερική Απασχόληση	7	3.57	1.272	.481	
Βοήθεια	Πλήρης Απασχόληση	45	3.96	.796	.119	
	Μερική Απασχόληση	7	4.14	1.069	.404	
Διασκέδαση	Πλήρης Απασχόληση	45	3.22	.560	.083	
	Μερική Απασχόληση	7	3.00	.816	.309	
Μοιράζονται	Πλήρης Απασχόληση	45	3.40	.780	.116	
	Μερική Απασχόληση	7	4.14	.378	.143	
Προθυμία	Πλήρης Απασχόληση	45	1.42	.499	.074	
	Μερική Απασχόληση	7	1.29	.488	.184	
Ζήλια	Πλήρης Απασχόληση	45	1.09	.288	.043	
	Μερική Απασχόληση	7	1.00	.000	.000	
Σεβασμός	Πλήρης Απασχόληση	45	1.07	.252	.038	
	Μερική Απασχόληση	7	1.43	.535	.202	
Ανταγωνισμός	Πλήρης Απασχόληση	45	1.18	.387	.058	
	Μερική Απασχόληση	7	1.57	.535	.202	
Παρεμβολή	Πλήρης Απασχόληση	45	3.24	.957	.143	
	Μερική Απασχόληση	7	2.71	.756	.286	

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances				t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper	
Συνεργασία	Equal variances assumed	3.644	.062	-.104	50	.918	-.038	.368	-.776	.700
	Equal variances not assumed			-.077	6.841	.941	-.038	.497	-1.219	1.143
Βοήθεια	Equal variances assumed	3.843	.056	-.553	50	.583	-.187	.339	-.868	.493

